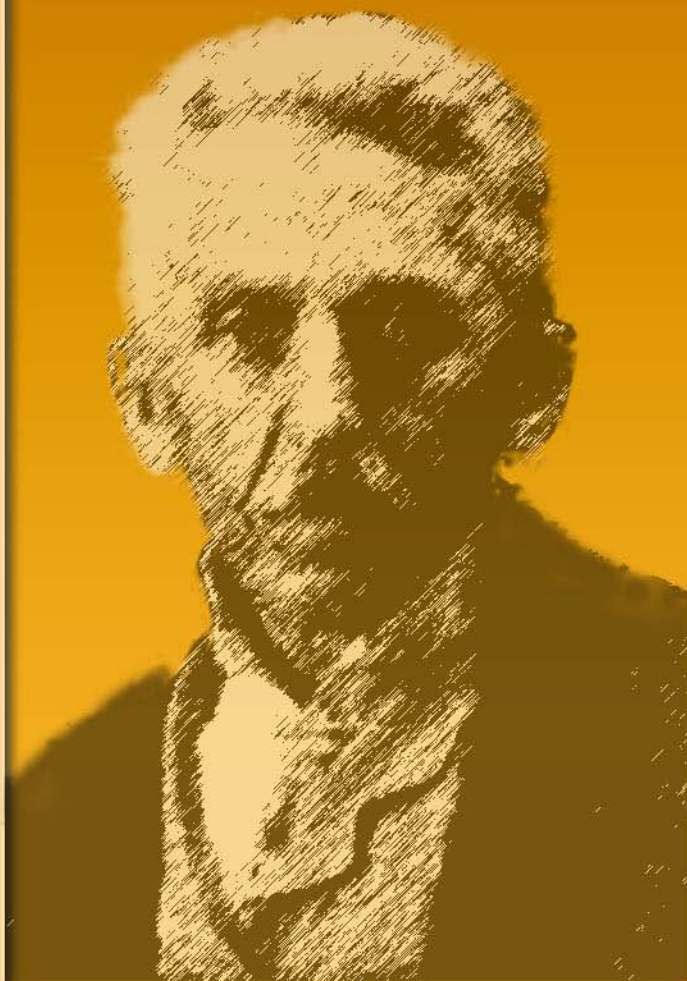


Gárdonyi Géza  
Az öreg tekintetes



Mercator  
Stúdió

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 7062 65 3

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó  
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

[www.akonyv.hu](http://www.akonyv.hu)

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: [peteryk@t-online.hu](mailto:peteryk@t-online.hu)

**GÁRDONYI GÉZA**  
**AZ ÖREG TEKINTETES**

## AZ ÖREG TEKINTETES

### 1

Sovány iparosasszonyka vánszorog az utcán. Barna téli kendő rajta, s a kezében bot. Minden kapu előtt megáll, körülnézi a kaput. Végre egy zöldre mázolt háromemeletes ház elé érkezik. Ott a kapu oldalán öntöttvas tábla hirdeti, hogy orvos is lakik a házban.

DR. TARDY IMRE  
MED. UNIV.  
GYOMORBAJOSOK  
SZAKORVOSA  
RENDEL DE. 10-12  
DU. 3-4  
*Szombat délután 4-5 között  
szegényeknek ingyen*

Ez az utóbbi sor apró betűs, de az asszony mégis ezt a sort olvassa el legfigyelmesebben.

– Hát ez az: „Szegényeknek ingyen.”

A házban nagy sürgés-forgás. Egy tallérgombos libériás inas a lépcsőn lerohantában hármásával ugrálja át a lépcsőköveket. Egy cukrászinas rózsaszínű tortát visz fölfelé, tornyosat. Egy kék plüssbe öltözött úriasszony lekiált az első emeletről a libériás inas után:

– Fiákert ám, Józsi, fiákert!

– Igenis! – kiáltja vissza az inas rohantában.

A beteg asszony félrehúzódott a lépcső karfájához, amíg mellette le- és fölrobogtak ezek az emberek. A házmester akkor kezdte gyújtogatni a lépcső gázlámpásait. Haragosan kiáltott a cukrászinas után:

– Máskor a cselédlépcsőn járj!

A lépcsőházat a gáz bűze járta át. A novemberi köd visszanyomta a gázt a házba. A lépcső is nyirkos volt a ködtől.

Az asszony az első emeletre ért. Keskeny folyosón szemlélődött végig: az orvosnak a címtábláját kereste. De homályos volt ott minden. Az asszony tétován állott. Az udvar mélyéből kávépörkölés illata emelkedett föl. Az első ablaknál egy szobaleányféle hajolt ki. A karján alvó csecsemőt tartott.

– Az orvos úr – kérdezte félénken az asszony –, itt lakik valahol, ugye?

– Itt, jobbra az első ajtó – felelte a lány.

S dúdolásba fogott.

A szobában bútorokat toltak ide-oda. Az már az orvos lakása volt.

Az asszony csak állt az ajtó előtt, mintha azon habozna, benyisson-e, vagy ne. Az inas ekkor, akit lerohanni látott, visszatért, s bekiáltott egy udvari ajtón:

– Kaptunk fiákert, nagyságos uram.

– Itt a kocsi – hangzott bent egy öblös férfihang.

Az inas (fóka képű, szőke fiú) az asszonyra bámult:

– Nini, maga az, néni!

– Én vagyok, Józsi. Hát te... hát maga... inas?

– Sutba vágtam a kaptafát – felelte vígan az inas. – Jobb így. Úrnak úr a szolgálója is.

S vígan pödört egyet szőke pelyhedző bajuszán.

– Az orvos úrhoz jöttem – szólt félénken az asszony. – De talán rosszkor. Valami baj van itt?

– Nem. Semmi baj. Az öreg nagyságost várjuk – szólt az inas jelentős hangon.

– Az asszonynak az apja. Most jön a vasúton. Mi baja, néni?

– Nem tudom.

– No majd itt meggyógyítják. Olyan hamar fölpendül, hogy egy hónap múlva akár táncolhat is. Különb, ha akarja, én is meggyógyítom. Igyék tejet – ennyi az egész. Meglássa, ezt fogja mondani a doktor úr is. Nem nagy mesterség ez – szólt megvetően legyintve –, csak diploma kell, egy kis árkus papiros. Ha diplomám volna, magam is gyógyíthatnék.

– Tej? Hát nem ad rendelvényt?

– Szegénynek nem. Gazdagnak ad félesztendeig is. Haj, sok gazdag ember jár ide! Szép kisasszonyok. Egy bárókisasszony is jár ide. Magas és barna. Olyan haja van, hogy alig bírja. Mindig két hatost ad borralalónak.

– Hát tej – mondotta elgondolkozva az asszony.

Aztán fölemelte a fejét:

– Mégis bemegyek, Józsi, hátha nem tejet mond.

– Tessék – mondotta az inas az ajtóra mutatva. – Meglássa, hogy tejet mond. Amikor én beteg voltam, nekem is tejet mondott. Ő maga is tejet iszik, amikor beteg. Tessék besétálni.

Az asszony bevászorgott a váróterembe.

Már sokan voltak ott, tán húszan is. A szoba közepén a villamos függőlámpás megvilágította őket. Mind szegény és mind sárga, sovány, kedvetlen. Asszonyok, férfiak, egy tizenöt éves fiú is.

A szobában vörös bársonnyal bevont bútorok. Az ablak mellett, a sarokban egy poros pálma. Az is mintha gyomorbajos volna, bágyadtan lógatta a leveleit.

Végre az orvos ajtaja megnyílt. Az orvos kilépett. Sápadt, sovány ember az is: harmincéves forma. Az orra szinte átlátszó. A füle mellett vörösseszőke barkó. Az arcán szeplőfoltok.

Fölcsíptette a szemüvegét, és nagy komolyan körülnézett.

A betegek álltak. Nem mert egy se leülni a szép karosszékekbe. Az asszony a falhoz támaszkodva állott.

– Mind gyomorbajos? – kérdezte az orvos ridegen.

Senki se jelentkezett más bajjal.

– Álljanak úgy, hogy a lámpás felé legyen az arcuk.

Sorra pillantgatta a nyelvüket, szemüket, és bólogatott, mormogott.

– Akiknek van étvágyuk, csak a gyomruk nem emészt, álljanak ide.

Tízen odaállottak, ahova az orvos mutatott.

– Akiknek nincs étvágyuk és a gyomruk se emészt, álljanak emide.

Nyolcan a szoba másik felébe térültek.

Csak az asszony maradt az ablak mellett külön egymagában.

– No – mondotta az orvos az első csoporthoz fordulva –, maguknak azért rossz a gyomruk, mert többet zabáltak, mint amennyit kellett volna.

Aztán enyhébb hangon folytatta:

– Vagy pedig ártalmas ételt ettek. Hát három napig ne egyenek egyebet, csak tejet. A negyedik naptól kezdve ehetnek főtt almát, sovány hideg húst és lágytojást; semmi tészta! Kenyérnek csak a hajából! Hagymától, borstól, babértól, paprikától tartózkodjanak! Pálinkát, fehér bort nem szabad inniük! Vizet is csak keveset! Jó veres bort mértékletesen! Elmehetnek!

A másik csoport felé fordult:

– Ma ne egyenek semmit! Egy korty ásványvizet vagy tiszta igazi veres bort igyanak, ha nagyon szomjasak! Holnap keljenek föl jó korán, és járjanak egy vagy két óra hosszat. Minél tovább, annál jobb! Akkor menjenek ki a Városligetbe! Ott van az a svájci tehenes! Igyanak egy pohár tejet azon melegen, ahogy a tehénből kifejrik! Estig ne egyenek, ne igyanak semmit! Ismét menjenek oda! Ismét igyanak egy pohár tejet! Másnap ugyanezt cselekszik, csakhogy délben is ihatnak egy nagy pohár forralt tejet. Semmi kenyér, semmi más! Harmadnap annyi tejet ihatnak, amennyit akarnak. Enni mást nem szabad! A negyedik naptól kezdve ehetik, amit azoknak mondtam. Lágytojást is ehetnek. Jóllakni azonban nem szabad! Később már mindent ehetnek, amit jóízűen tudnak enni, csak arra vigyázzanak, hogy étvágy nélkül ne nyeljenek le egy falatot se. Elmehetnek!

Már csak az asszony maradt ott:

– Orvos úr – mondta –, én egyáltalán nem tudok enni. Amit lenyelek... Nem tudok lenyelni semmit.

Az orvos cigarettát vont elő a zsebéből, s amíg azt meggyújtotta, ridegen folytatta a kérdéseit, anélkül hogy az asszonyra ránézne:

– A gyomrán daganat van, belül, kemény, zsemlényi.

– Igenis, orvos úr.

– A köldök táján.

– Ott.

– Menjen haza és feküdjön le. Próbáljon forralt tejet inni langyosan. Ha lemegy: jó, ha nem megy le, nem segíthetünk.

Az asszony megdöbbsent:

– De hát csak nem halálos a baj?

Az orvos vállat vont:

– Magában gyomorrák van.

Megfordult. Kalapot nyomott a fejébe, és elsietett ő is, le a lépcsőn.

Az asszony még egy percig ott állott. Viaszszín arca még fakóbbra vált. Meredt szemmel nézett az orvos után, mintha arra várna, hogy visszatér, és azt mondja, hogy tévedett, a baj csak ez vagy amaz.

De az orvos nem tért vissza.

## 2

Doktoréknál azon az estén nagy vacsorára terítettek. A torta, amit a cukrászinas hozott, ott virított már az asztal közepén. Mellette virágtartóban egy nyaláb sárga krizantém. Körös-körül tündöklött a sok ezüst evőeszköz és metszett üvegporhár.

A szobaleány friss vasalású fehér kötényben forgott az asztal körül. Józsi inas fehér cérnakesztyűben rakta a borokat. Maga az asszony violaszín estiruhában sleppezett ide-oda. Szép, magas asszony, tiszta homlokú, jámbor arcú. Klastromban nevelték. Csak hátulról nézve nem volt klastromi. Az ilyen testalkatot királynőinek mondják, ámbátor nem tudom, miért volna a királynék testalkata különb, mint másoké? Én legalább még ahány királynét láttam, egynek se volt a termete királynői.

Egy idősebb asszony is segített a rendelkezésben, egy félgyászba öltözött, hegyes orrú, kis sovány hölgy, özvegy Bárányné. Az az orvosnak testvérnénje volt. Ott lakott az orvoséknál a fiával, egy tizenkét éves majmocskával együtt.

– Az öreg nagyságos úrnak a támlás bőrszékét add – mondta az inasnak.

Ez a rendelkezés egy olyanforma karosszékre vonatkozott, amilyent Munkácsy festett Milton alá. Régi bőrszék volt: egy grófi kastély kótyavetyéjén vette az orvos nénje. Bárányné maga szokott trónolni a támlásszékben.

Még egy feltűnően szép arcú, de lomha járású asszony volt az ebédülőben: Földiné komaasszony, tanárné különben; iskolai barátja a doktornéknak.

A vacsorán nem is volt más vendég, csak még két férfi. Az egyik fiatal, a másik öreg. A fiatal a szépasszonynak a férje: alakra elegáns, cigányosan barna, más-különben komoly francia professzor, aki a jobb kezén mindig fekete kesztyűt visel. Valami ifjúkori viadal nyomát takargatja vele.

A másik, az öreg, angolosan beretvált képű agg ember. Az a szépasszonynak az apja. Nem szokott kimozdulni a házból soha, de most mégis kimozdították, hogy a vidéki öregúr készen találjon egy jó barátot.

No de nem volt nehéz munka: az agg Mayer szeretett enni, noha nem volt már foga, s egyáltalán olyan elaggott volt, hogy már a szempillái is kihullottak. Olyan volt, mint egy feltámasztott múmia.

A vidéki öregúr, akit a ház ünnepe, boldog arccal, de kissé idegenül mozgott e sürgölődés és pompa közepette. Nem is illett az alakja se oda: fekete atillában volt, és szürke magyar nadrágban. A csizmája falusi módon nyekergett minden lépésére. A zsebórája láncán pecsétgyűrű lógott és órakulcs. Ősz bajusza föl volt kunkorítva viasszal. Szakála hófehér volt már. Hasonlított volna Kossuthhoz, ha a bajuszát nem sodorja; de falusias hegyes bajuszt viselt, és ez kissé mokánná változtatta az arcát. A keze is falusias volt: nagy és barna, ha nem is olyan kér-

ges, mint a parasztké; látszott rajta, hogy fiatal korában sohasem hiányzott belőle a nehéz vadászpuska.

Hogy a koma (a francia professzor) frakkban jött el, ez még inkább furcsította az öregúr atilláját és egyéb ódonságait. De maga az öregúr nem érezte ezt. Neki inkább a frakk lehetett furcsa. (Persze nem mondta. Teljes életén falusi ember volt, sose látott másképp frakkot, csak pincéren.) Az öreg Mayer is hosszú fekete redengotban jött el. A redengot széle, persze, hátul magasan állt, elől alacsonyan, mint a görbe hátú embereken szokott, de azért ünnepi volt.

Bemutatták egymásnak a két öreget.

– Hány esztendő? – kérdezte a vidéki.

Az öreg Mayer a füléhez tette a kezét.

– Hány esztendő? – ismételte a kérdést a vidéki öregúr.

– Nyolcvannégy – felelt erre Mayer készségesen.

– Szép kor – bólintott reá amaz.

És Mayernek a fülébe kiáltott:

– Én még csak két hetes vagyok.

– Pah, pah, az is szép – felelte az öreg Mayer.

– Akkor én urambátyámnak fogom szólítani.

– Én meg öcsémnek, pah, pah.

És a két öreg nevetve szorított kezet.

A tanár is beleelegyedett a beszélgetésbe:

– Nehéz lesz megszoknia a fővárosban; attól tartok, nehéz lesz.

– Nem tudom – felelte vígan az öregúr –, de nem is aggódom. Mi kell már énnekem? Legföljebb egy-egy pipa jó dohány. Ejnye – szólt a vejéhez fordulva –, te, Imre, a pipámat a vasúton felejtettem.

– A pipáját, bácsi? – kérdezte Bárányné elmosolyodva. – Hát pipázik? No, ez eredeti!

Földiné is nevetett. Mert az volt a szokása, hogy mindenre nevetett.

– Pipázik? Hát pipázik? Ni, erre kíváncsi vagyok, hogyan pipázik a bácsi?

– Csakúgy, mint más – felelt az öreg.

Nem értette, hogy mi van ezen nevetni való, de tetszett neki, hogy eredeti embernek nézik.

– A pipázás mindenesetre egészségesebb, mint a szivarozás – jegyezte meg az orvos.

– Hát eddig nem ártott – felelt az öregúr a lámpásra hunyorgatva.

És elbámulva szólott:

– Mi ördög lámpás ez, hogy ilyen szép világot ereszt!

Sohase látott még villamos lámpást.

– Hogyan kell ezt meggyújtani?

Az orvos tréfálkozott az öreggel:

– Könnyebben, mint akármit, csak a mutatóujját kell hozzátartania.

S amíg bal kézzel a csavart fordította, a másik kézzel azt játszotta, mintha az ujjával gyújtaná meg.



Mindezt komolyan csinálta. Azon faképű emberek közé tartozott, akiknek arcán a komolyság és vidámság nem okoz elváltozást.

A szemöldöke majdnem teljesen hiányzott, s talán emiatt volt a szeme kifejezéstelen.

Földiné annyira kacagott, hogy a miderje majd szétpattant. A Jenő gyerek is segített neki. A fiúban cirkuszi emlékek ébredtek.

Bárányné megszorította a fia karját.

– Micsoda illetlenség ez, Jenő – súgta neki.

De akkor már az orvos maga is nevetett. Mikor nevetett, olyan volt, mintha köhögne, és amikor köhögött, olyan volt, mintha nevetne. Merev faarcán nem jelentek meg soha a belső érzések hullámai. Ha nevetett is, csak a szája nevetett, a szeme nem. A házbeliek már megszokták. Ilyen volt ő, ha bosszankodott is.

A dühe éppoly nem igazinak látszott, mint a nevetése. A faemberek ilyenek. Ha az ujját megvágja az ilyen ember, csodálkozunk, hogy vérzik.

Hát nevetett.

És megmagyarázta az öregúrnak a csavarót.

De az öregúr így sem értette.

– Azt mondod, villám ez, valóságos villám. De hát honnan jön? A felhőből csak nem jön ide?

Eközben leültek. A főhelyre persze az öreg Csurgó ült, s melléje jobbról az agg Mayer, balról a leánya.

A vacsora ünnepiesen kezdődött. Talán ezt az ünnepi színt akarta még emelni az orvos, amikor a peccsenyénél poharat fogott, és a cvikkerjét megigazítva, szólott a szokott fahangján:

– Annyira családias körben vagyunk, hogy itt hangos felköszöntőnek nem is volna helye, de kedves apánknak a megérkezése a mi családi életünkben oly nagy és oly örvendetes valami, hogy a közönséges beszéd hangja önkéntelenül is ünnepi formát ölt. Boldogok vagyunk, hogy közénk jött. Itt van a maga helye, azok között, akik magát szeretik. Engedje az Isten, hogy az a szép ősz, amely még az életéből hátra van, a mi szeretetünk által legyen napfényes. Isten hozta! Isten tartsa!

A doktor érezhetően készült erre a beszédre, de azért az öreg szeme megnevésedett.

– Éljen, éljen! – kiáltotta a francia tanár szertartásosan.

A leánya megcsókolta a kezét és az arcát az öregnek. A többi koccintott vele.

– Pah, pah – mondta az öreg Mayer –, miről van szó. Izé, névnap?

– Nem – kiáltotta a tanár –, csak egy *Isten hozott*.

Mayer úr bólintott és koccintott, aztán tovább evett. Irtóztatóan sokat evett.

– Csak a pipámat ne hagytam volna el! – motyogta az öreg Csurgó.

Aztán előhúzott egy terebélyes kék zsebkendőt, és megtörülte a szemét.

– Már én csak olyan vagyok – mondotta –, mint a lenyugvó nap.

Aztán hogy ez a gondolat még inkább elérzékenyítette, ismét így szólott:

– Csak a pipámat ne hagytam volna a vasúton.

Jenő diák ledugta a fejét az abrosz alá, és ott fuldokolt nevetésben.

– Van-e sok beteged? – kérdezte a koma az orvost, hogy másra terelje a beszédet.

– Egyre több és több – felelte az orvos. – Hát még, ha más lesz a rendelőszobám! Pompa – ez kell manapság, hogy jól fizessenek. Ezek a bársonybútorok avultak már.

– Selyemplüsst veszünk – újságolta a doktorné a komaasszonynak. – A kerésszel meg szerződést kötünk, hogy mindig friss pálmákkal lásson el bennünket.

– A szalonunkban minden zöld lesz – toldotta a beszédet Bárányné. – Nekem régi kedves gondolatom, hogy zöld szalont csináljak.

– Mit szalon – szólt közbe a doktor –, váróterem a fő, nem a szalon. Az én szalonom a betegeké.

– Tegnap magam is majdnem páciensed lettem – mondotta a koma –, de nem jöttem el, mert úgysis tudom, hogy a te patikádra téhen van festve címerül.

– Hát ez az igaz – felelte az orvos. – Minden más orvosság csak a gazdagoknak való.

Vacsora végén a tanár az apósához fordult:

– Mondja el apám a bácsinak Rózsa Sándort, hogy hogyan találkozott vele negyvennyolcban?

A doktorné érdeklődéssel emelte föl a fejét:

– Rózsa Sándorral?

Bárányné is könyörgött:

– Mondja el, Mayer bácsi, még én se hallottam.

A doktor magyarázta az apósának:

– Mayer bácsi a szabadságharcban százados volt. Aztán vaskereskedő lett. Különböen jogot végzett ember.

Az öreg Csurgó tiszteletet kifejező arccal nézett az agg úrra, s fölemelte a poharát:

– Éljen! Én is harcoltam, de csak hadnagyságig vittem.

– Melyik izénél? – kérdezte az agg Mayer.

– Bem alatt.

– Én a Nagy Sándor ezredében voltam.

Aztán összenyomogatta a szempilláit, vagyis a szemé szélét, és elmondta:

– Hát pah, pah – mintha egy láthatatlan csibukot szína –, ez akkor volt, amikor én az izét vittem a másik táborba.

– A pénzt – magyarázta a tanár –, tábori pénzt.

– A pénz egy ménkű nagy izébe vót beizélve, pah, pah.

– (Vasasládába.)

– Osztán csak olyan közönséges paraszt izére tették föl, hogy gyanút ne izéljen, pah, pah.

– (Parasztkocsira.)

– Oszt ahogy megy a kocsi, pah, pah, az alföldi izén, hát mán pah.

– (Apánk is parasztnak volt öltözve.)

– Oszt aszongya, hogy izé, pah, pah, megálljunk, vegyük fel. Mert esett az eső. Hát felvettük. Ahogy mellém ül, oszt az izéje szétnyílik, akkor látom, hogy két nagy izé, pah, pah, van a derekán.

– (A szüre szétnyílott, és pisztoly volt az övében.)

– Hát énbennem is elhül az izé. Pah, pah, mifene embert vettem én, fel? Eközben egy izéhez érkezünk, le kellett szállnunk, pah, pah, hogy megkérdezzük, nem mutatkozott-e izé erre?

– (A csárdában kérdezősködtek az ellenség felől.)

– Egyúttal enni is kértem. Az embert is odaültettem az izéhez. Mondom, gyöjjön, pah, pah, egyék velem. Aztán, hogy az izémről megpillantotta, hogy izé vagyok...

– (A keze vékonyságáról látta, hogy úr.)

– Hát vele is úgy beszéltem, ahogy izével kell.

– (Magyarral.)

– Beszélgettünk a harcokról. Mikor aztán elváltunk, aszongya: én itt maradok. Csak menjen az úr tovább, pah, pah. Azt is tudom én, hogy mi van az izébe, azért is kéredeztem én föl az izére, de a magyar sereg pénzét nem bántom. Akkor mondta aztán a nevét is, hogy ő izé, pah, pah, Rózsa Sándor.

– Bámulatos! – mondotta az orvos. – A bácsi halálos veszedelemben forgott.

Az öreg Csurgó kezét nyújtott Mayernak, s koccintott vele.

A tanár a fejét rázta:

– Nem így szokta ezt elmondani. De napról napra fogy az esze. Maholnap be kell íratnom a Frimm intézetbe.

Az orvos halkán kérdezte:

– Még mindig olyan zsugori?

A koma némán legyintett a levegőbe.

A mellékszobából gyereksírás hallatszott.

– Hozza be, dada! – szólott elmosolyodva az asszony.

Egy ölbeli csecsemőt vittek be. A lámpás láttára elhagyta a sírást. A lángra bámult, akármerre fordultak vele.

Minden kéz a gyermek felé nyúlt.

– Milyen szép! Milyen gyönyörű!

– Angyal! – kiáltotta a tanárné.

A szépasszony minden gyermek láttára elérzékenyült. Neki nem volt.

– Az anyjához hasonlít – mondotta a tanár.

– Az öregapjához inkább – szólta a doktor mosolyogva.

Az anyja cecegett a gyereknek, és az öregúr felé fordította:

– Ki az? Nagyapó!

Nagyapó kipirosodott arccal mosolygott az unokájára.

– Laci fiam! Gyere nagyapóhoz!

A gyerek azonban nagy szemet meresztett a tüskés bajszerű fehér emberre, és sírva fakadt. El kellett bújtatni az anyja kebelébe.

Az inas a tortához adott tányérokat, s a doktornak szólott halkán:

– Egy asszony van itt. Beteg.

- Úriasszony? – kérdezte hasonló halkán az orvos.
- Nem. Délután is itt volt. Szegényasszony.
- Miért nem küldted el?
- Nem megy.

Ez a halk beszélgetés, s főképpen az orvos feje rázása elvonta a gyerekről a figyelmet.

Az asszony kérdően nézett az urára.

- Valami beteg – felelte az unalommal.
- Hát eriggy ki, fiam – dörmögte jólelkűen az öreg. – Hiszen várhatunk.
- Nem segíthetek rajta. Mondd, hogy menjen el. Jöjjön holnap.

S hogy az inas kiment, bosszúsan folytatta:

– Kurtán, őszintén megmondtam biz én neki, hogy halál az orvossága. Persze, nem kellett volna. De hogy apánkat vártuk, izgatott voltam: attól tartottam, hogy nem érek ki idején az állomásra. Azért aztán csak hamarosan végeztem vele.

Mindenki hallgatott. A halál említése hideg szellőként érintette a társaságot.

Az orvos metszett a tortából.

- Gyomorrákja van. Hát mi fenét csináljak vele?
- Ugyan, Imre! – szolt Bárányné a *fene* szóért.

Nem szerette az ilyen parlagi szavakat.

Tardyné is csodálkozva nézett az urára. Sose hallotta tőle a fenét emlegetni.

- Könnyű pedig azon segíteni – mondotta az öreg.

Az orvos vállat vont:

- Ugyan, apám! Gyógyíthatatlan betegség.
- Nem a' – erősködött az öreg. – Látod, a parasztba nem áll gyomorrák soha.
- Jól beszél a bácsi! – udvariaskodott a koma.

Az öreg-tüzesen folytatta:

- Hát mér nem esik a parasztba gyomorrák? Azért, mert sült tökkel él!

A Jenő gyerekből is kitruccant a nevetés, de szerencséjére mindnyájan nevettek. Most már az asszony is röstelkedett:

- Ugyan, apa!
- De halljátok – szolt az öreg az asztalra ütve –, nem bolondság ez!
- Pah, pah, miről van szó? – kérdezte az agg Mayer.

A csecsemő tátott szájjal bámult a piros képű vidéki arcra, s feléje kapdosott.

– Nézze, nézze, apa, hogy szereti! – szolt a gyönyörködés éneklő hangján a doktorné.

Erre az öreg is elfelejtette a sült tököt, és az unokájához fordult:

- Szeretsz? Szereted nagyapót? Veszek neked lovat!

A gyerek nevetett, persze, csak úgy, mint a csecsemő szokott: az élet nevetett belőle.

Az inas visszatért, és a doktorhoz hajolt:

- Az asszony nem megy el.

Az orvos bosszúsan rándult meg:

- Hát mit akar?
- Itt áll a folyosón, az ajtó előtt. Azt mondja, itt áll reggelig, ha kell.

Az orvos a fejét csóválta:

– Még ennem se lehet nyugodtan!

– Hát tégy vele valamit – mondta az asszony kéréllő hangon.

– De hát mit tegyek vele? Meg fog halni, hát meg fog halni. Hiszen elvégre mindenkinek ez a vége!

– No – azt mondja az öregúr fölkelve –, hát most már enyém az a beteg. Te lemondál róla, hát az enyém.

Azzal kiindult.

Mindnyájan furcsállták az öreg fölbuzdulását, még az inas is mosolygott, mikor az ajtót kitérte előtte.

Az öreg leverte a morzsákat az atillájáról, és végiglegyintett a szalvétával a csizmáján is. Kikopogott az előszobán át a folyosóra. Minden szava behallatszott, ahogy az asszonnal beszélt:

– Maga az, lelkem?

– Én vagyok – felelt egy szomorú női hang.

– Az a gyomorrákos?

– Én vagyok. A doktor urat várom.

– A doktor úr nem gyógyít ilyen nehéz bajokat, lelkem. De ne búsuljon, meggyógyulhat. Csak egyék sült tököt. Mert erre a bajra patikai orvosság nincsen. De a sült tök, az bizonyos.

– Hol vegyek sült tököt? – rebegette maga elé.

– Hol? Hát a piacon. Csak árulnak tán?

– Megnézem.

– Vagy kér akárkitől. Hiszen tök csak van mindenütt. Nem ritkaság.

– Megkeresem.

– Aztán, persze, ha mást is tud enni, hát mást is egyék. Eleinte nemigen lehet mást, legfeljebb híg ételt, de később lecsúszik más is. Van-e gyermeke?

– Két kislányom van, nagyságos uram.

– Kettő? Nem sok. Nagyok-e?

– A nagyobbik tízesztendős, a kisebbik hat.

– És szegény maga, ugye?

– Bizony özvegy vagyok, nagyságos uram.

– Ne mondjon engem nagyságosnak. Én csak tekintetes vagyok.

– Úgy fogom mondani: tekintetes uram.

– Hát nézze, itt ez az ötkoronás. Ez a magáé. Ha meggyógyult, jöjjön el, hogy lássam. Csak az öreg Csurgó Károlyt kérdezze. Ne csókoljon kezet, nem vagyok én kanonok. Hát csak sült tököt egyék. Isten áldja meg.

– Jólelkű, kedves ember – mondotta odabenn Földiné.

– És olyan becsületes arcú – jegyezte meg a professzor. – A fővárosban az arc csak fejdísz, cégtábla. Vidéken ott ül a lélek is az emberek arcán.

– Pah, pah, miről van szó? – kérdezte az agg Mayer.

Aztán, hogy senki se felelt, elaludt a székén.

Az öregúr visszatért.

– Adjatok egy pipát – mondotta a vejének.

Mindnyájan elmosolyodtak.

– Pipát? Nem pipázunk mink. Tessék szivar, atyus.

Az öreg kelletlenül gyújtott szivarra. Aztán elbeszélte, hogy milyen nehezen vált meg a birtokától.

A Duna mentén volt a birtoka, körülbelül háromszáz holdnyi, jó termékeny föld. Az öregúr már évek óta magányosan élt rajta. A felesége ezelőtt húsz évvel halt meg, azután meghalt a jogász fia, huszár fia. Csak a leánya maradt (a doktorné), Gizella. Ez a leánya hétéves korától kezdve mindig az apácáknál lakott, hol az angol apácáknál, hol a Sacré Coeur intézetekben, mígnem egy betegsége alkalmával az intézet betegszobájában megismerkedett az orvossal, s a klostroból ment férjhez.

Az öregúr az elhagyatottság érzetével lézengett a birtokán, s amikor arról értesítették, hogy unokája született, nem volt többé nyugta. Tardyék minden hónapban írtak neki, hogy költözzék hozzájuk. A birtok árán a veje hidegvíz intézetet építtetne, s fizetne annyi kamatot, amennyit a föld jövedelmez.

– Hát eladtam – fejezte be az öreg az elbeszélését. – Eladtam harmincezer forintot.

A doktorné elhűlve nézett reá.

– De édesapám – mondotta elfulladó hangon –, hiszen azt írta, hogy harmincötezerért kérik.

– Annyiért kérték – felelte nyugodtan az öreg –, de a házat nem adtam hozzá.

– De hát miért nem? Hiszen már nem tér vissza többé! Hát nem úgy jött?

– Innen ugyan nem eresztjük vissza! – duplázott rá a doktor.

– Arról szó sincs – erősítették az asszonyok is.

Az öregúr hümmögött.

– Hát – mondotta végre –, nem is azért. Hanem, látod – folytatta a leányához fordulva –, az én apám ott jött-ment azon az udvaron, azon a tornácon. Az anyám ott forgolódott azok közt a falak között. Nem akarom, hogy más is ott járjon, más is ott éljen.

Megmosolyogták az öreg fölfogását, de megdicsérték érte, s ez az öregnek jólesett.

Éjfél felé komáék felrázták az agg Mayert, és elbúcsúztak. Nem messze kellett menniük, csak egy emelettel följebb. A Jenő gyerek is kezét csókolt az anyjának, meg egy titkos lökés után az öregúrnak, s aludni tért. Az öreg a vejével maradt meg a két asszonnyal.

Akkor nyugtalanul pislogott a vejére.

– Hallod-e, nem bontja-e föl valaki azt a ládát?

– Már hogy bontaná – felelte a vő.

– Hogy nyúlnának ahhoz? – szólt a doktorné is.

És magyarázattal fordult Báránynéhoz:

– Apánk ott hagyta a ládáját a vasúton. Sok volt az utas: rábíztuk a szállító vállalatra.

Bárányné megnyugtatóan biztosította az öregurat:

– Holnap reggel itt lesz.

– Csak azért mondom – szólott nyugodtan az öreg –, mert abban van a birtok ára.

– A harmincezer forint? – kérdezte elsápadva Bárányné.

A nő csak percek múlva bírt megszólalni:

– Hát hogy lehetett azt odatenni, apám!

Az öreg röstelkedve pislogott:

– Olvastam, hallottam – mondotta a szivarról a hamut a tányérba ütögetve –, hogy a vonatokon zsebmetszők utaznak. Sokszor írta azt az újság.

– No de ládába tenni akkora összeget! – szólott Bárányné a kezét összecsapva.

– És még kint hagyni a vasúton! – rebegte a doktorné.

– Hiszen ti mondtátok, hogy hagyjam ottan! – felelte az öreg. – De mindjárt gondoltam én, hogy nem jó lesz.

A doktor izgatottan járkált a szobában.

– Apánk helyesen cselekedett – mondotta aztán nyugalmat erőltetve magára –, ,mink vagyunk a hibásak. De most már fektessétek le: bizonyosan jólesik neki a nyugalom.

### 3

Az öregúrnak egy kis udvari szobát adtak. Ott ébredt föl másnap hajnalban.

– Kati! – szólalt meg a szoba sarka felé fordulva.

Senki se felelt. Az öreg akkor eszmélkedett, hogy hol van.

Érezte, hogy eleget aludt, de még sötét volt. Egy darabig hallgatódzott: se kutyaugatás, se kakaskukorikolás. Hány óra lehet? Kitapogatta a villamos lámpást és meggyújtotta, ahogy tegnap megtanították rá. Megnézte az óráját: öt óra.

Fölhúzta a nadrágját. A csizmáját is föl akarta húzni, de a csizma nem volt az ágy mellett. Csengetett hát a szobaleánynak.

A szobaleány borzasan és álmos szemmel nyitott be.

– Parancsol, nagyságos úr?

– Én nem vagyok nagyságos – felelt az öreg. – A csizmámat!

S ahogy a csizma megérkezett, rádörmögött a szobaleányra:

– Micsoda lustaság! Már öt óra elmúlt, és még heverték?

Kinyitotta az ablakot, hogy megnézzze, milyen az idő? Az udvar sötét volt. Az eget nem lehetett látni.

– Mit gondolsz – mondta bizalmas házi hangon a szobaleánynak –, nem lopják el az én ládámat?

A szobaleány nagy szemet nyitott.

– Micsoda ládát?

– A ládámat, az utazóládámat.

És elmondta neki, hogy mi történt a ládával.

A szobaleány háttal az ajtófélfának támaszkodva, érdeklődéssel hallgatta.

– Ne tessék búsulni, megérkezik az bizonyosan.

– No, akkor jó – mondotta az öregúr.

Felöltötte a bundáját, és kiment a folyosóra, hogy ott tájékozódjék a felhők állása felől. A csizma nyikorgása, persze, mindenkit fölébresztett.

– Apám – kérdezte az orvos is fölriadván –, kell valami?

– Kell ördög – felelte vigan az öreg. – Csak fölkeltem, mert reggel van. Itt nem szoktak reggel fölkelni?

– Hát ilyen korán nem – felelte kedvetlenül az orvos. – Feküdjön vissza, apám, pihenjen. Hiszen nem alhatott eleget!

S visszahúzódott.

Az öreg csak állott, és nézte az asztal sarkát: bizonyosan azon tűnődött, hogy visszafeküdjön-e? Végre is nem feküdt vissza. A fejére nyomta a kalapját, és kibotorkált.

– Itt nem harangoznak hajnalt? – kérdezte a szobaleányt.

– Nem tudom, tekintetes úr – felelte az.

És utána nézett. A fejét rázta. Mosolygott.

Már akkor szürkült. A kaput éppen nyitották. A házmester nagyot köszönt. Az öregúr kilépett, s végignézett a József körúton. A körút, persze, néptelen volt, de az utcai lámpások megvilágították. Tetszett az utca képe az öregúrnak.

A járón egy rendőr sétált. A vállát fekete viaszosvászon gallér fedte. Megállt, hogy az öregúr fölfelé forgatta a fejét.

– Úgy látszik, jó időnk lesz – mondotta az öregúr elégedetten.

A rendőr hidegen pillantott reá, s tovább sétált.

Az utcára, közel hozzájuk, egy kávéház ablakai világítottak ki. A Valéria-kávéház volt az, a Körút és az Üllői út sarkán. A világosság odavonta az öregúr figyelmét. Megállt az ajtóban, és benézett. A pincér hozzáment, hogy megtudja, miért áll ott?

Az öregúr megszólította:

– Mi van itt?

– Semmi – felelte a pincér.

– Azt kérdem, hogy vendégfogadó-e ez?

– Nem, uram, kávéház.

– Kávéház? No hát akkor adjon nekem kávé.

Bement, és megkávézott. Eközben megkérdezte, hogy kik szoktak ott kávézni? És hogy pipás bolt van-e a közelben? Együttal elmondta a pincérnek, hogy hogyan járt a pipájával.

A pincérnek volt valami cigánybögöstől zálogban maradt tajtékipája. Azt mindjárt rátolta az öregúrra tíz forintért. A dohány ott volt a bundazsebben, egy csomó lúdtoll szopóka is. Az öregúr nagy boldogan rágyújtott. A villamos kocsik akkor kezdték meg a járásukat. Az öregúr a villamosokat bámulva ballagott az Üllői úton. Valahány villamos elhaladt mellette, mindannyiszor megállt, s bámulta. Persze, azt hitte, hogy a Körúton megyen. Csak a Kálvin téren eszmélkedett:

– Nini, micsoda nagy piac ez!

Figyelme ekkor a villamosokról a szökőkútra fordult. Körüljárta. Megcsodálta.

– Kissé messzebb jöttem, mint kellett volna! – mormogta aztán. – Ideje, hogy visszatérjek.



S hogy akkor épp a Baross utcából jött a villamos, arra indult.

Akkor már a házakat is nézegette. Csakhamar meglátta, hogy ez az utca szűkebb, mint amelyiken jött. Újra visszatért a szökőkúthoz, s tájékozódott. Megállapította, hogy jobbra kell haladnia, s a Múzeum felé indult.

Hogy ott a kertet megpillantotta, azonnal tudta, hogy ismét tévedett, de az Arany János szobra bevonzotta. Kalapot emelt az ércköltő előtt, és körülbámulta azt is.

A Körúton már ekkor mozgott a városi nép: gyárakba, boltokba siető emberek, kofák, hordárok, kisdíák, nagydíák. A házak előtűntek a homályból, s az öregúr minden harmadik háznál megállt, és megszólított valakit:

– Ugyan kérem, kinek a háza ez?

Vége is látta, hogy senki se tud válaszolni – ha pedig válaszolnak, ő nem ismeri a megnevezett háziurat. Hát aztán csak kérdezetés nélkül ballagdált tovább a Deák Ferenc tere felé. A nagy zúgás: a villamosok csengése, kocsik dübörgése kábította kissé, de tetszett neki.

– Micsoda nyüzsgés! Micsoda élet! – mondotta meg-megállva. Egyszer, hogy a gőzmalomban járt, ott volt efféle dübörgés és zakatolás.

Eközben nyiladoztak a boltok is. Az öregúr minden kirakatnál megállt, és apróra nézegette a tárgyakat. Még a könyvkereskedés kirakatát is megbámulta.

– Hát itt árulják a könyveket!

De a kirakatok csak nem fogytak. Az öregúr már feljutott a Váci körúton át a Lipót körútra, s megpillantotta a Vígszínházat. Azt körül kellett járnia; meg kellett kérdeznie, hogy kinek a palotája? Majd a hídhöz jutott, s elbűvölten állott meg az új Országház temérdek pompáján.

Körüljárta, körülbámulgatta: be is ment volna, de éppen nem üléseztek.

Visszafordult hát, s azon gondolkodott, hogy átsétáljon-e Budára is? Talán át is sétált volna, de egy bolti kirakatban gyönyörű nagy szemű szőlőt pillantott meg.

– No – mondotta –, ezt megveszem az unokámnak.

Odabent aztán eszébe jutott, hogy még egy gyerek van a háznál, a vidám kis Jenő, hát annak is vett egy fűrtöt.

Papirosba köttette, s lógázta a kezében.

Már akkor dél felé járt az idő. Megint eszébe fordult, hogy ő voltaképpen hazafelé megyen most a kávéházból, és hogy otthon bizonyára várják ebédre.

De hogy jusson haza?

Megszólított egy szivarra gyújtó köpönyeges urat:

– Ugyan, kedves öcsém, merre lakik az én vőm, a doktor?

A köpönyeges úr bosszúsán nézett reá.

– Öccse magának a sziámi elefánt!

S tovább sietett.

Az öregúr megrökönyödve bámult utána. Percekig tartott, míg lecsillapodott a felháborodása. – Micsoda goromba fráter! – duhogott meg-megállva. De közben egy remekül festett söröskancsón ragadt meg a tekintete. A sör magasra habzott, s alul átlátszó sárga volt. Melléje a festő pirosra sült sóskifliket rakott.

Az öregúr megkívánta a képről a sört. Bement, és elhelyezkedett az egyik asztalnál. A szőlőt letette maga elé, s elévonta a pipáját: rágyújtott. Jólesett neki a pihenés is, a sör is, a pipa is. De nem volt kivel beszélgetnie, hát csak a Gambri-nus apródját szólította meg:

- Hát, fiacskám, ilyen korán kijöttetek ma az iskolából?
- Én nem járok már iskolába – felelte elmosolyodva a fiú.
- Nem jársz? Hát mi akarsz lenni, hogy nem jársz? Csavargó?
- Vendéglős.
- Vendéglős? Mér akarsz te vendéglős lenni? Itt Pesten könnyű az iskolázás.
- Én nem vagyok pesti.
- Hát nem a vendéglős fia vagy?
- Nem.
- Hát?
- Az én apám vasúti őr Nógrádban.
- Vasúti őr? Hiszen akkor te kellner vagy!
- Az.
- És ilyen korán!

A gyerek vállat vont. Más vendég érkezett. Két fiatal iparosféle. Leültek a szoba másik sarkába, és németül beszélgettek. Az öregúr nézte őket. Aztán két kisleány jött ki a belső szobából, kékruhás szőszke leányok. Az egyik négyéves forma, a másik hároméves. Mind a kettőnél bábu volt, a nagyobbiknál ágyacska is, amely a babához tartozott.

S játszottak a szomszéd asztalnál.

Az öregurat elbájolta a két kis fehér arcú gyermek:

- Hogyan hívnak? – kérdezte a nagyobbikat.
- Irénkének – felelte az föl se pillantva.
- Hát a húgodat?
- Mariskának.
- Hát kell-e szőlő?

Nekik adta a szőlőt. Gondolta, majd vesz útközben másikat.

A gyermekek befutottak a szőlővel.

Unalmában a falon függő avult Rudolf-képet nézegette. A kép szeplős volt a legyek látogatásától, és barna a dohányfüsttől. Az öregúr mindazonáltal megismerte.

– Hm. Ez is olyan szeplős, mint a vőm.

És erről ismét eszébe jutott, hogy őt bizonyára várják már az ebéddel. De hogyan jut haza?

S tűnődve nézett maga elé.

– Vissza fogok menni azon az úton – mondta végre –, amelyiken jöttem. A szökőkúttól nem lehet messze a kávéház. A kávéházban majd eligazít a legény.

A pipája már kiégett. Letette az asztalra, és fizetett. A pénzt egy kövér asszony vette át. Az öregúr azzal is beszélgetést kezdett volna, de az asszony sietve tért vissza a belső szobába. Az öregúr hát fölkel, és kiballagott. Csak úgy találomra

Újpest felé indult, s ki tudja, hova nem kódorog, ha meg nem pillant egy helyen három bérkocsit.

No ennek megörvendett:

– Ihol a kocsi, hazavisz ez gyöngyen!

A kocsisok kalapot emeltek, s kézmozdulattal kínálták.

Megszólította az egyiket:

– Ösmeri-e maga a vőmet, a doktort?

Már nem merete öcsémnek szólítani a kocsist se.

– A doktor urat? – kérdezte nagyot nézve a kocsis.

– Igen, Tardy doktor urat, a vőmet.

– Nem ösmerem kérem, de ha meg tetszik mondani, hol lakik, odaviszem a nagyságos urat.

Az öreg gondolkozott, hogy hogyan is kellett címeznie a levelet.

A levélcím, a doktor névjegye, ott volt mindig az íróasztala fiókjában: ahányszor írt, mindig maga elé tette. De eszébe jutott:

– Budapest, nyolcadik kerület, József körút hatvankettő. De mennyiért visz el?

– Egy forintér, nagyságos uram.

Az öregúr a fejét rázta:

– Az sok. És én nem vagyok nagyságos, csak tekintetes.

Lealkudott a díjból két hatost, aztán beült a kocsiba.

Azonban alig haladtak a Király utcáig, az öregúr megdörgette a kocsi ablakát:

– Megálljunk csak! Baj van!

A kocsis megállott.

– Vissza kell mennünk a sörházba – mondotta az öregúr –, ott felejtettem a pipámat!

– Melyik sörházba, kéremalássan?

– Amelyiknek olyan új cégtáblája van: egy nagy kancsó sör és mellette nagy sóskiflik.

– Melyik utcában van?

– A jó fene tudja! Magának ösmernie kell a várost!

– Mégis, merre felé?

– A Duna felé valahol. Egy kövér asszony a gazda, egy kisiú meg a kellner.

– Hát – mondotta a kocsis –, én nem tudom, melyik az, de majd a Duna felé megyek, oszt tessék megzörgetni az ablakot, ahol meg kell állnom.

– Jó – mondotta az öreg –, hát csak lassan hajtson.

#### 4

Az öregúr csak estefelé került haza. A pipát, persze, nem találta meg. A kocsissal is patvarkodott, mert öt forintot kívánt a négyórai kóborlásért. Végre is kifizette, és bosszankodva lépkedett föl a lépcsőn.

Otthon már aggodalommal várták. A leves dél óta a tűzön respedt. A doktorné minden percben levizsgálódott az utcai ablakon.

Hát nagy örömmel tártak neki ajtót.

– Hol járt? Hol maradt?

Az öregúr csak legyintett:

– Ne is kérdezzetek. Minden fiákerost föl kellene akasztani!

Csak arra vidult föl, amikor aládáját megpillantotta, a nagy lóboros ládát, amely vélhetőleg már a vasút fölhalálása előtt szolgált a nemes csurgai Csurgó családot. Ott állt a láda az ebédlő sarkában.

– Lássátok – mondotta az öreg –, eljött volna ez a láda utánam, magától is.

Elővette a ládakulcsot az erszényéből. Háromszor is melléje dugta a zárnak, míg beletalált.

Akkor aztán egyenesen a láda fiókjába nyúlt, és elővett onnan egy nagy, vörösre fakult bugyellárist.

Az asszony ijedten kapott a kezéhez:

– Gyerünk a másik szobába.

Mert a cseléd már terített.

Talán a gyerekekre is gondolt: nem jó az ilyesmit a gyerekeknek látni.

Bárányné se követte őket.

Az öreg aztán a másik szobában örömmel lapozgatta elő a bankókat.

– Harminc darab ezres – mondotta a vejének. – Nesztek, olvassátok meg, nincs-e híja?

A vő kezét csókolt, és örömtől sugárzó arccal fordult a feleségéhez:

– Öt év múlva ebből százezer forint lesz! Hány percent kamatot kíván, édesapánk?

Az öregúr mosolyogva rántott vállat:

– Micsoda kamatról beszélsz? A tietek ez kamatostul.

Erre megint kezét csókoltak az öregnek, és megölelgették, az arcát is megcsókolták.

– De most már ebédeljen, atyuska!

Aznap este ismét pezsgős vacsora volt orvoséknál. Az öregúr névestjét ünnepezték. Károly volt a neve.

Hogy délután aludt egyet a nagy fáradtságra, este szinte megfiatalodva ült az asztalhoz. Pecsénye és fölköszöntő megint volt bőven. Az első köszöntő után megint megölelgették, elérzékenyítették. Ő aztán elmondta töviről hegyire, hogy mit látott, merre járt; hogyan elszédült a város zúgásától, nép nyüzsgésétől. Mosolyogva hallgatták.

Vacsora után elővette az öregúr a ládájából a pipáját. Régi szép tajtékpipa volt, bárány térdű, ezüstkupakos. Volt neki otthon vagy tíz olyan pipája, de szétajándékozta. A pap kapta a legszebbet meg a komája, egy vén siket ember. Magának csak egyet hagyott meg. Nemigen pipázott már, csak ebéd után, vacsora után.

A család mosolygó érdeklődéssel nézte a pipatörmést. Ha maga Boszko tömte volna a pipát, akkor se nézték volna nagyobb érdeklődéssel.

Mert a pipa ismeretlen valami már a fővárosban. A pipázásra idő kell, s a fővárosi embernek mindene van, csak ideje nincsen. A fővárosi ember mindig siet.

Lótás-futás az élete. A pipa csak annak való, aki ráér tömögetni, piszkálgatni, illatos füstjében gyönyörködni.

De hát miért mosolyogták meg!

Mert az öregúr úgy jelent meg köztük, mint egy ismeretlen világ képviselője; egy ómagyar, aki kilép a képrámából, s leül az élők közé pipázni.

Hogy a láda nyitva volt, a doktorné fölemelte a tetejét, s nézegette az apja ruháit. Egy gerleszínű nyári zekét kiterjesztett: körülnézte, s megmosolyogta.

– Édes apácskám, csak nem fog ezekben járni?

– Hát miért? – felelte az öreg. – Magam is régi vagyok: illenek énhozzám.

Bárányné hegyes orrán megjelent az a ráncocska, amely mindig egy gondolatnak az elhallgatását jelentette. Csak a második gondolatát szokta kimondani:

– Vidd el a bácsit holnap a szabóhoz – mondotta az öccsének –, és végy neki városi ruhát.

Az öreg nyugtalankodott:

– Kell a manónak!

– De, apácskám – könyörgött a doktorné –, lássa, az öreg Mayer is mai viseletű ruhában jár, pedig az is magyar ember.

A doktor segített a rábeszélésben:

– Ilyen ruhát senkin se látni itt. Veszünk, apám, szép téli kabátot, prémest.

Az öregúr azonban még mindig vonakodott:

– Ez az atilla új – mondotta a rajta levő fekete atillára. – Ezt akkor csináltattam, mikor a menyegzőtök volt.

– Négy esztendeje – szólt Bárányné.

– De, édesapám – fakadt ki most már a türelmetlenség hangján a doktor –, ki jár ma atillában! Igazán nem lát senkit.

– Az utolsó fővárosi atilla rég bent van már a múzeumban – toldotta a szót Bárányné.

Az öregúr kedvetlenül szipákolta.

– Bezony hiba – mondotta nyugodtan. – Ma az atillát teszik be a múzeumba, holnap meg az utolsó magyart. No, szerbusztok, jojcaját.

Megcsókolta a lánya homlokát, s bement a szobájába.

A doktor is a felöltőjéért nyúlt.

– Elmégy? – kérdezte szelíden az asszony.

– Beteghez. A kaszinóba is fölnézek. Adj valamelyes pénzt.

És cigarettára gyújtott.

Az asszony esdeklőn nézett az urára.

– Kérlek, ne vidd el mind.

– Adj, amennyit akarsz. Elvégre mindegy. Ha játszani akarok, játszhatok pénz nélkül is. A különbség csak az, hogy ha pénzem van, meg tudom várni a játék fordulátát.

Bárányné az asztalra könyökölve hallgatott.

– Különös vagy te, Imre – mondotta a szemöldökét fölemelve. – Most itt van megint a kezvedben az életed szerencséje, és te...

A doktor megvetően pillantott.

– Van nekem magamhoz való eszem: a te bölcsességedből nem kérek kölcsön. Ti csak abba egyeznétek bele, hogy húzzam az igát; abba már nem, hogy kissé szórakozzak is.

A doktorné mosolyogva nyújtotta át mind a harminc ezrest.

– Itt van mind, Imre. És ha mind elveszted is? A tudományod nem veszhet el. De a keze remegett, hogy a pénzt átnyújtotta.

– Lásd – mondotta diadalmasan a doktor a nénjének –, ez az igazi feleség! És megölelte a feleségét.

– Nem viszem el mind – szólott nagylelkűen. – Csak egy ezrest. Nesze, kérek, a Wertheim-kulcs. Tedd be a többit. Holnap beviszem a Hazaiba. És ezentúl nálad lesz a Wertheim-kassza kulcsa.

Még egyszer megcsókolta a feleségét, és elsietett.

Másnap az öreg ismét hajnalban kelt. Ismét a kávéházban reggelizett. De a kávéház ajtájában visszafordult, és jól megjegyezte a házat, hogy visszataláljon.

A kávé jólesett neki. A pincér már ismerősnek üdvözölte, s hogy más pipát látott nála, fölvetette a márványasztalról, és megnézegette.

– A maga pipáját elvesztettem – mondotta az öregúr.

És elbeszélte neki, hogyan kóborolta be tegnap várost.

Aztán nagy elégtlenül rágyújtott, és visszasétált a házhoz.

Már akkor kivilágosodott. A novemberi köd nyirka barnította az aszfaltot. A cselédek a szemetet hordták. Ahogy ott állottak álmosan, borzasan és dideregve a kapuban, s várták a kocsit, az öregúr is megállt előttük.

– Hát te ki lánya vagy? – kérdezte az egyiket, egy kicsi sápadtat.

– Harsányi Pálé – felelte az elpirulva.

– De nem idevaló vagy?

– Nem.

A cselédek körbevették, s mosolyogva feleltek a kérdéseire. Ő is elmondta aztán egy öreg szakácsnének, hogy ő tegnapelőtt jött, és hogy tegnap eltévedt. Aztán arról beszélt, hogy milyen furcsa város ez a Budapest. A sok bolt! Ki jár abba a sok boltba?

Az orvos cselédjei azonnal meghírelték odafenn, hogy az öreg nagyságos úr a kapuban pipázik, és a cselédekkel igen barátságos.

Bárányné elszörnyülködve csapta össze a kezét. Az orvos a feleségére nézett. Az asszonyka röstelkedve mentegette az apját:

– Falusi ember: nem tudja a szokást. Majd én megmondom neki. Eriggy, Jenő: hívd a bácsit reggelizni.

S kedvetlenül ültek az asztalhoz. Voltaképpen ártatlan semmiségről volt szó, de hogy a hegyes orrú hölgy megbotránkozott benne, a doktorné is más színben látta. Szégyellte, hogy az apja annyira *falusi*.

Hát az öregúr megjelent. A doktorné figyelmét nem kerülte el, hogy Bárányné hideg pillantást vet a nagy tajtékpipára. A doktorné érezte a sógorasszonyban fintorgó gondolatokat, és nyilamlást érzett a szívében.

– Én már reggeliztem – mondotta vígan az öregúr –, de azért leülök közétek.

S leült a karosszékbe. Ott bodorgatta a füstöt, míg amazok reggeliztek.

Végre a doktorné megszólalt:

– Atyuska – mondotta kérlelő, szelíd hangon –, hallottam, hogy a cselédekkel beszélgetett a kapuban. Nem szokás ám az Budapesten.

– Mi nem szokás?

– A cselédekkel összeállani...

– A cselédekkel? Hogy beszélgettem velök? Hát azok nem emberek?

A doktorné engesztelően, könyörgőn tette össze a kezét.

– Nem szokás, édesapám.

Bárányné kifakadt:

– Azok a hibásak! Hogy mernek a bácsival konfidenskedni! Szemtelen nép!

Az öregúr hűledezve nézett rájuk. Nem értette, hogy mi rosszat cselekedett, de látta, hogy a család rosszallja a tettét. Hát csak hümmögött. Beletekintett a pipájába.

– Te, Jenő – mondotta a gyerekek –, piszkáld ki ezt a bagót.

Bárányné hirtelen fölkel, és átment a másik szobába. A gyerek a kezébe vette a pipát meg a dohányzacskót, s tünődve nézett rá.

A doktorné csengetett a szobaleánynak.

– Mancsi – mondotta –, vigye ki ezt a pipát, és tisztítsa ki.

Utána halotti csend egy percig.

Az öregúr nem is sejtette, hogy az ő pipája ennek az oka.

A doktorné színtelen arccal nézett maga elé. Végre az urához fordult, aki álmos, vörös szemmel hörpölte a kávé az asztal végén:

– Eriggy el apánkkal a szabóhoz. Vagy inkább egy olyan ruhakereskedésbe, ahol kész ruhát árulnak.

– Nem kell nekem – mondotta kedvetlenül az öreg.

– De így nem járhat, apácskám – fakadt ki a doktorné. – Ezek a cselédek is azért olyan bizalmaskodók, mert a falusi ruha nevetséges nekik.

A *nevetséges* szó meg volt nyomva, s az öregúr szinte megrendült tőle.

– Az én állásomra való tekintetből – szólalt meg komolyan az orvos is. – Ez a bunda különben is kopott már. És éppen ilyet veszünk, alig lesz különbség.

Az öreg megvakarta a füle tövét, és hümmögött. De az orvos rá se nézett többé, csak fölvette a felsőkabátját, fölterte a kalapját.

– Gyerünk!

Mintha csak gyermeknek szólott volna.

És az öregúr ment vele. Egy kicsit vakarózkodott, egy kicsit köhögött, de mégis csak ment, ment, mint a kötélén húzott tehén.

Egy óra múlva elegáns burkolatban tért vissza. Csak éppen a nagy nyíratlan fehér szakálla maradt meg falusiasnak.

Az orvos aztán a munkájához látott, az öreg meg behúzódott a szobájába. Fel és alá csoszogott ottan. Mormogott. Olykor röstelkedve nézett a nadrággjára; egyszer megtapogatta a szép fekete városi bundát. A bunda tetszett neki, mert hasonlított a bundájához: prêmes gallérja volt, és elől zsinórfonatok.

Dél felé aztán mégis elunakodott: felöltötte a bundát, és kiment a levegőre.

Először csak a folyosón járkált. Bepillantott minden konyhába és minden ablakon; megtapogatta a csengettyűnyomót; fölbáméskodott a magasba, aztán meg le a keskeny kis udvarra. Az udvar közepén hosszúkás négyszögletű zöld folt volt. Nem lehetett tisztán látni, hogy kert-e vagy biliárdasztal?

Az öregúr leballagott: megnézte.

– Micsoda kert ez – mormogta. – Érdemes ide kertet csinálni! Hiszen ide a nap se süt be.

Az udvaron egy kék zakós, lompos ember söprögetett. Megszólította.

– Hé, atyámfia, kinek a szolgálja vagy te?

– Én nem vagyok szolga – felelte az, a söprést abbahagyva –, én házmester vagyok, vagyis ügyelő.

És sértődötten nézett az öregúrra.

Az is meghökkent kissé, és csendesebb hangon szólott:

– Ügyelő? Csak nem tanfelügyelő tán?

– Nem.

– Hát mire ügyel?

– A házra.

– A házra? Erre az egy házra? Vagy minden házra?

– Csak erre az egyre.

– Hát aztán mér kell erre az egyre olyan nagyon vigyázni?

Az ügyelő vállat vont:

– Azért mer kell.

– Nem jó a kapu talán? Vagy annyi itt a tolvaj Budapesten?

– Hát tolvaj van itt elég – felelte barátságosan az ügyelő.

Fésületlen hajú, szőke ember volt. A bajusza mintha sárgára festett drótszálakból készült volna. Mikor nevetett, a drótszálak tüskésen állottak.

Ő is elővont egy kurta szárú kis pipát. Bizonyosan megkívánta az öregúrtól.

Az öregúr odanyújtotta neki a dohányzacskóját.

– Tömjön ebből.

Az ügyelő hálás mosolygással nyúlt a zacskóért. Belekandított, beleszagolt:

– Nem trafik! – mondotta vidáman.

– De nem ám.

Az ügyelő rágyújtott. Tetszéssel nézett a pipából előbodorgó kék füstre.

– Nagyságos úr mindig ilyen szí?

– Nem vagyok nagyságos, csak tekintetes.

– Bocsánat, nem tudtam.

– Nem baj. Hiszen csak tegnapelőtt érkeztem, nem is tudhatja. Hanem ez az udvar igen szűk. Ki vót az a bolond, aki ilyen szűkre építette?

– Nem tudom. Pesten mind ilyenek a házak.

– Kár. Pedig lássa... hogy is híjják magát?

– Seres István, szolgálatára.

– Hát lássa, István, ez nem jól van így. Nagy háznak nagy udvar való. Pedig amúgy szép ez a város. Nem győztem tegnap bámulni. Mert tegnap bejártam, be ám, akaratlanul is.



– Fájín dohány – mondotta az ügyelő, a szippantásokat az orrából eregetve. – Pesten nem lehet ilyet kapni.

S fölkiáltott az emeletre:

– Ki aprít odafenn fát! Nem szabad fát aprítani. A házi szabályzat tiltja aztat!

A faaprítás megszűnt. Az ügyelő arcáról elmúlt a vörösség.

– Ezek a cselédek – magyarázta az öregúrnak –, nem tudnak rendet. De megtanítom őket! Nemhiába voltam én katoná! Tudom én, mi a rend!

S újra söprésbe fogott.

Ezt a beszélgetést ismét látták az emeletről. A doktorné sápadozott. Bárányné az orrát ráncolta.

– Mégis föl kell világosítani a bácsit – mondotta a fejét csóválva –, hogy ne társalogjon az ilyen szemét néppel.

– Majd elszokik – védte az apját a doktorné. – Faluhelyen kevés az ember, és ott így szokás.

– Ne szóljunk neki – vélte a doktor is. – Majd megismeri a városi szokást, aztán abbahagyja a falusit.

A doktorné hálásan pillantott az urára.

Délután az öregúr meglátogatta Mayer. Tanárék a második emeleten laktak. Vagy négy szobájuk volt ott. A legnagyobb az utcai szoba, azt maga az após foglalta el. A középső szobában a tanár könyvtára és íróasztala állott. Az volt egyúttal a vendéglátó szobája is.

A doktor felkísérte az apósát, s becsöngetett.

Az ajtót maga a tanár nyitotta ki, de a maguk szalonjába tessékelte be őket:

– Apó még talán alszik. Meghagyta ugyan, hogy költsök fel, ha jönnek, de az is bizonyos, hogy mindig bosszankodik, mikor fölébred.

– Hát talán máskor jövünk – mondotta az öregúr.

De akkor már a tanárné is belebbent:

– Dehogysis, azt nem engedjük.

S a belső ajtóhoz hajlott.

– De hiszen fent van.

Erre aztán erősen kopogott, s hogy belülről hang hallatszott reá, kitérte az ajtót.

Ódon-ó bútoros, tágas szobába léptek: nagy, vedlett bőrszékek, széjjelhúzható vén, kerek asztal, széles fiókos sublót, rajta múlt századbéli alabástrom lábú óra. A falon elhalványult Daguerrotyp fényképek, csupa atillás magyar és csupa krinolin asszony: régi divatú ágy a sarokban.

Az agg Mayer a régi idők meleg mozdulataival fogadta őket. A saját karos-zékét kínálta Csurgónak, aztán rengeteg sok apró kulcsot csördített ki a zsebéből, s az egyikkel fölnyitotta a sublót felső fiókját: remegő kézzel négy szivart tett az asztalra. S megint bezárta a szekrényt, eltette a kulcsot.

– Még mindig ilyen rossz szivarokat szí az öreg? – kérdezte a doktor halkán a tanártól.

– Ilyet, míg olcsóbbat nem gyártanak – felelte az elmosolyodva.

És az apósához fordult:

– Nincs itt hideg, papa?

Megtapintotta az öreg kezét, hogy nem hideg-e? Aztán egy lapát szenet vetett a kályhába.

A szobába felhallatszott a villamoskocsik pokoli csengetése és a teherhordó szekerek dübörgése.

– Nem zavarja, bátyámuram, ez az utcai lárma? – kérdezte az öreg Csurgó.

– Pah, pah, nem, öcsémuram – felelte nevetve az agg. – Szeretem. Mindig az ablaknál ülök. Pah, pah, – nézem. Nem szelel az izé? Tessék, ez jobb. Ma már drágább a szivar is, és rosszabb, mint a mi időnkben volt.

– Minden drágább – hagyta helyben Csurgó.

– A pénz is kevesebb. Pah, pah, hogyan tudnak az izék megélni?

Azzal rábámult az öreg Csurgóra a lábától fölfelé:

– Pah, pah, hát levetette a magyarizét?

– Le – felelte röstelkedve Csurgó –, lehúzták rólam.

– Kár. Pah, pah, örültem, hogy láttam. Én az enyimet régen elizéltem, elnyűttem.

A szopókájából kiesett a szivar. A veje udvariasan fölvette.

– Már nagyon remeg az öreg keze – mondta halkán a doktor.

– Hinnéd-e – felelt a tanár hasonló halkán –, hogy az öreg még most is maga beretválkozik!

– Lehetetlen!

– Két óra hosszág is eltart neki, de mintsem hogy három hatost adjon a borbélynak, inkább fél napig is elborotválkozik.

– Ráér – felelte a doktor.

Azzal magukra hagyták a két öreget.

– Pah, pah – szólt Mayer a vendégének –, hát itt marad, öcsémuram?

– Itt – felelte az öreg Csurgó –, a birtokomat eladtam, aztán most már nincs gondom. A pénzt nem kell szántani, se csépelni.

Az agg Mayer fölemelte a mutatóujját.

– Vigyázzon rá! Vigyázzon!

– Mire?

– Pah, pah, a pénzére.

– Odaadtam a vőmnek. Az jobban érti, hogyan jó kamatoztatni.

Az agg Mayer rosszállón csóválta a fejét:

– Pah, pah, az hiba volt. Én a vőmnek nem adtam még egy petákot se. Majd ha meghalok, pah, pah.

És mélyen bent ülő szemei megnedvesültek.

Aztán beszélgettek a szabadságharcról, Görgeyről, a mai politikáról, mindenféléről, mint ahogy az öregek szoktak.

Itt azonban eltért a nézetük. Az öreg Csurgó azt állította, hogy Magyarország éppúgy lehet szabad állam, mint Svájc. Az agg Mayer azonban a Habsburg-házat vélte fönntartó erőnknek.

- Ők védik az erszényt, pah, pah, tehát védik a földet is, amely az erszéynek terem.
- Kifosztják az országot! – dörgött az öreg Csurgó.
- Ott maradt még egy óra hosszáig, aztán ő is elbúcsúzott.
- Hát hogy mulattak? Miről beszélgettek? – kérdezték doktorék kíváncsian.
- Az öregúr kedvetlenül legyintett:
- Még csak egy pohár borral se kínált meg az a lakáj.

## 5

Másnap az öregúr köhögött és tüsszögött. Az orvos megvizsgálta: baloldali tüdőhűlés a baja. Napokig nem eresztették ki a szobából.

Az öregúrnak azonban nem tetszett az udvari szoba. Járkálást hallott az emeleten, és az zavarta őt.

– Adjatok másik szobát – mondotta –, itt a fejemen járnak az emberek. Mindig azt gondolom, hogy otthon vagyok, és hogy a padlásomon jár valaki.

Hát áttették éjszakára az ágycát a várószobába. Az már utcai volt. De ott meg egész éjjel nem aludt az öreg a kocsi robogásától meg a villamoskocsi csengésétől.

– Adjatok másik szobát.

Hát csak visszatették az udvariba. Azt mondták neki, hogy a tavaszig csak tűrjön, majd akkor átköltöznek a szanatóriumba.

Az öregúr aztán minden este beszólította hol az inast, hol a szobaleányt, és felizentetett az emeletre, hogy tiszteli őket, *lent is laknak*.

Persze, az izenet sosem jutott fel az emeletre. Öt perc múlva már megint halatszott a dobogás, és az öregúr bosszankodott.

Azt kérdi az egyik napon az inastól:

– Te, Józsi, hogy van az az asszony?

Az inas megértette, hogy melyik asszonyról van szó. Vállat vont:

– Tudom is én!

Az öregúr megbotráncozott ezen a feleleten:

– Ejnye, hogy az ördög rázza meg a füledet, hát így felelsz te nekem!

A doktor erre a szóra toppan a szobába.

– Nézzed már – bosszankodik az öregúr –, azt kérdeztem ettől a kölyöktől, hogy hogy van az az asszony? Hát csak vonogatja a vállát. Hiszen ha valakinek a kutyája beteg, még azzal is gondolok.

A doktor összeszidta az inast, hogy vállvonogatással ne feleljen.

Az öregúr rádúplázott:

– Most azonnal elmégy hozzá, és megtudakolod, hogy hogy és miképpen vagy az állapotja!

A doktor azonban egy pillantásával visszatartotta az inast.

– Édesapám – mondotta nyugodtan –, azt mink nem tehetjük, hogy minden betegünket számon tartunk. Amennyi betegem nekem van, száz inast kellene

tartanom, hogy ide-oda szaladgáljanak. Az itt nem szokás. Ha rosszabbul van a beteg, úgys eljön, ha meg jobban van, eszébe se jut az orvos többé.

S kiment a szobából.

Az öregúr csak magában mormogott, aztán újra becsöngette az inast.

– Nesze – mondotta megenyhült hangon.

S egy koronát nyomott az inas markába.

– A vömnek igaz a szava: nem járhattok minden betegnek utána.

– Hászen – felelte az inas a koronától buzgóságra hangoltan –, ha éppen kívánni tetszik... nem messzi lakik az az asszony, csak itt a Práter utcán. A 77. szám.

– Ösmered?

– Ösmerem. Náluk inaskodtam gyerekkoromban. Az ura órás volt.

– Hát nem járt itt azóta?

– Járt biz az, instálom.

– Járt? Hát nem engem keresett?

– De a tekintetes urat kereste.

– Hát mér nem eresztetted be?

Az inas vállat vont:

– Elküldtük.

Az öregúr ezen megint megbotránkozott:

– Elküldtéték? Hát mér küldtéték el?

Az inas a vállát vonogatta; látszott rajta, hogy hazudásra készül. Az öregúr megint felfortyant:

– Te küldted el! Hogy mered te elküldeni, aki énhozzám jön? Hát ki vagy te itt? Lesz gondom rá, hogy kívül kerül a küszöbön.

– De nem én küldtem el, tekintetes uram! – mentegetődött az inas. – Bizony Isten nem én küldtem el. És nem is láttam. Lehet különben, hogy nem is ő volt itt, csak én gondoltam.

– Hát persze hogy nem ő volt – szólt lecsillapodva az öregúr. – Bizonyosan más volt az, akit elküldtek.

Egy napszámosféle kéregetőre gondolt, akit az ablakon át látott. A kéregetőt a veje utasította el. Valami városi tilalmat emlegetett a veje meg holmi jótékony intézeteket.

De az asszony mégis nyugtalanította. Délben az asztalnál meg is említette, hogy jó lenne megtudakolni, használt-e neki a sült tők?

Valami nyomottság ült akkoriban a családon. Az öregúr a veje nagy elfoglaltságára értette a nyomottságot. Hisz szinte jólesett látni, hogy a kérdésén földerülnek. Ő ugyan nem tréfának mondta, de jobb, ha annak értik.

Hát nevetett ő is.

– A lidérc vigye el – mondotta –, nem megy ki az eszemből az az asszony. Mégis törődni kellene vele. Hátha fekszik, aztán nincsen senkije se?

– Mindenkinek van valakije – szólt megnyugtatóan az orvos. – És ha nincs senkije, hát keres magának, amikor bajban van.

– Hát nem mindig – felelte rá az öreg. – Lássátok, én is azért jöttem hozzátok, mert nem volt senkim. Még el se mondtam nektek.

És elbeszélte, hogy az ős elején egy reggel az ablakra pillantott, és ködöt látott. Megdöbbenve csönget a cselédjének, s kérdi tőle, hogy fagyott-e az éjjel?

– Dehogyan fagyott, tekintetes uram – feleli álmélkodva a cseléd. – Ki hallotta, hogy már Szent Mihálykor fagyjon?

– Csak a ködről gondoltam, Kati.

– Micsoda ködről, tekintetes uram?

– Micsoda ködről? Hát csak nem vagyok vak!

És az ablakra mutatott.

Kati se szól többet, kifordul nagy szégyenkezve. Akkor látom magam is, hogy nem köd a szürkesség, hanem az ablak szennyes.

– Hát ezen bosszankodtam én meg – fejezte be az öregúr. – Rögtön hívtam is a zsidót: megkötöttem vele az eladási szerződést. Vesződjék tovább a mennydörgős mennykő a cselédekkel! Adjátok ide a pipámat.

A Jenő gyerek kereste a pipát, de nem találta. Akkor az öreg maga állt neki a keresésnek, és rá is talált a sifonér tetején.

Nagy örömmel gyújtott rá. És amíg szívogatta a pipáját, hasonlított az arca az öreg macskáéhoz, amely a kemence padkáján a melegen, a csendben elnyújtózza, magában dorombol.

Estefelé azonban megint eszébe jutott a beteg órásné. Fölvette a bundáját, és megkereste a botját is.

A leánya útját állta:

– Hová, apuskám? Csak nem akar tán kimenni ilyen csúf időben?

Mert borongós november végi nap volt az, nem sétálásra való.

– De kimegyek – felelte az öreg.

Darabig maga elé nézett, tűnődött, hogy megmondja-e, hová indul? De annyiszor megmosolyogták már az asszonyáért, hogy mégse mondta meg.

– Csak kimegyek – ismételte szelíden. – Járok egyet.

Az utca neve és a házszám az eszében maradt. Megkérdezte három embertől is, merre menjen. Odatalált.

## 6

Azok az alacsony földszintes házak a Józsefvárosban még a múlt századokból maradtak fenn. A kapu többnyire zöld; az ablakokban egy-két cserép virág; a lakók többnyire kis udvari szobákban laknak: az udvar közepén szivattyús kút van, és itt-ott az ajtó mellett virágzó leánder.

Ilyenféle ház volt az is, amely előtt az öregúr megállt. A kapu mellett fűszeres boltocska, s a kapun varga címer: fekete papirosból kivágott cipő. Mellette meg egy másik címer: egy nagy óralap. Az már bádogra volt festve, s név is állott alatta: POLGÁR BALÁZS órásmeister. De avult volt már mind a két címer. Beleillettek az utca régiségébe.

Az udvarból egy nyekergő olasz verkli hangja hallatszott. Fulladozva fújt egy Bellini-áriát, s hirtelen abbahagyta egy hídkakordban.

Az öregúr belépett. Fiatal verklit látott az udvar közepén, kopott ruházatút, gajmós kezűt. Egy asszony épp akkor nyújtott a verklisnek adományt – s kifele tuszkolta. Ezért szakadt meg a nóta a befejezés előtt.

– Édes húgom – mondotta az öregúr –, melyik szoba itt a beteg órásnéé?

Az asszony kissé elnyitotta a szemét a *húgom* szóra, de aztán mégis megmutatta a szobát.

– Az ottan hátul, amelyik fölött az óra van.

Korhadt, vén, barna ajtó volt az. Fölötte egy gyermekarc nagyságú óraszám-lap, amelynek a közepét szöggel verték által. Varga is lakott az órás mellett. Épp dolgozott az ajtaja előtt. Télikabát volt rajta és posztósapka, de azért künn dolgozott, mert künn több a világosság.

Az öregúr azonban nem ügyelt a vargára: egyenesen az órával jelzett ajtónak tartott, amelynek üvegtáblája mögött egy tízéves forma, kékruhás leányka olyan hangosan tanulta a babiloni fogságot, hogy kihallatszott.

A leányka kinyitotta az ajtót.

– Hát hogy van anyád? – szólította meg az öregúr.

A gyermek csodálkozva nézett a fehér szakállú úrra.

– Bent van – mondotta. – Dolgozik.

És félrelépett, hogy az öregúr bemehessen.

A konyhában egy hatéves forma másik leányka ült. Papiros skatulyával játszott. Az öregúr vigyázva lépett el mellette, s bekopogott a jobbra nyíló üvegajtón.

S be is lépett.

Az ajtó félig nyitva volt, s ott látta az asszonyt az ablaknál. Az asztalka mellett ült, s jókora faliórának a belsején babrált. Az asztalka tele volt órásszerszámmal.

– Aggyisten – mondotta az öregúr.

Az asszony letette az órát, s hátrapillantott a szoba belseje felé.

– Kérem, csendesen – mondotta bágyadt hangon. – A bérlő úr alszik.

Látszott rajta, hogy nem ismeri meg az öregurat.

– Hát hogy vagyunk? Használt-e a sült tök? – kérdezte vidáman s halkabban az öregúr. – Látom, hogy fenn van, hálisennek.

Az asszony arca aztán kiderült. Fölállott: kezet akart csókolni, aztán támolyogva nyúlt székért, és az öregúr elé tette.

– Köszönöm – mondotta –, az állapotom nem sokat javult, de talán a jó Isten megsegít.

– Hát az ura hol van?

– Az uram? (Szomorúan mosolygott.) A Kerepesi temetőben. Magam dolgoz-gatok, mióta meghalt.

– És érti maga ezt a mesterséget?

– Értem valamennyire. Nem tanultam, csak amit látásból tudok. Az óra meg-mutatja maga-magát. Csak a zsebórákat nem tudom megigazítani.

Aztán elmondta, hogy az ura a tavaszon halt meg, hirtelen, váratlan, és azóta mintha egy láthatatlan ellensége volna az égben: csapás csapás után éri. De

mindent elviselt volna, csak ez a betegség ne lepte volna meg. Úgy érzi, mintha a halál a küszöbön ülne.

Kétszer-háromszor behunyta a szemét, s fonnyadt arcán két könnycsepp futott végig.

– Mi lesz evvel a két szegény kisleánnyal?

S behívta a két kisleányt. Odaállította őket az öregúr elé:

– Íme, ezek azok, akikre rá lehet adni az *Isten árvája* nevet. Az idősebbik Lenke, a kisebbik Zsuzsika.

A két gyermek komoly figyelemmel nézett az öregúrra. Nem tudták, mért árvazza őket annyira az anyjuk, de bizonyára érezték már a sorsuknak előre lengő fekete fátyolát. Álltak némán, és néztek ártatlanul.

Mind a kettőn kökényszín kék ruhácska volt; sötétszőke hajuk egyformán vállig érő: mind a kettő arca színtelen városi arc, amelynek haloványságát még inkább feltűnteti a szemek feketesége. A kis Zsuzsi egy fejjel kisebb volt, s valamivel teltebb arcú, mint a nénécskéje; máskülönben hasonlítottak egymáshoz.

Az öregúr megsimogatta a kisebbiknek az arcát:

– Te vagy a Zsuzsika? Nekem is volt egy Zsuzsika nevű leányom. Olyanforma volt, mint te vagy. De az én leányom... elment...

A zsebébe nyúlt, és néhány rézpénzt adott a két leánynak.

– És hol van a bácsi leánykája? – kérdezte Zsuzsika.

– Nem tudom. Valahol a csillagok fölött – felelte ellágyult hangon az öregúr.

És hosszan nézett a leányka ártatlan arcára, s megsimogatta a haját.

– Milyen kedves vagy te, Zsuzsika! – sóhajtott.

Az asszonyhoz fordult:

– Az orvosok sokszor csalódnak. Lám, az én leánykámról is azt mondták, életben marad, s másnap meghalt. Énrám meg már kétszer rám adták az utolsó kenetet, s mégis itt vagyok.

Az asszony kiküldte a két gyermeket az udvarra.

– Három orvosnál voltam – mondotta aztán azon a szenvedő hangon, amely a visszafojtott sírás hangja –, egyik se biztatott.

Az asszony arca valóban máris halott arc volt: sárga s csontig lesorvadt. A szemét ólomszínű árnyék gyűrűzte.

– És ha az orvosok egy szót se szóltak volna, akkor is tudnám, hogy mi a sorsom. Anyám is ebben a bajban halt meg. Fél esztendeig húzta. Az utolsó két hónapban feküdt már, és fogyott-fogyott.

– De hiszen maga fenn jár.

– Fenn járok, de mi haszna: csak aludttemen élek, aztán majd egyszer azt se lehet...

– Hát tököst nem eszik?

Az asszony a fejét rázta:

– Már késő. Korábban talán még használt volna.

Egy falóra erős csöngéssel verte a négyet. A másik óra nyomban követte.

A szoba belsejéből ekkor rekedtes férfihang hallatszott:

– Polgárné, gyertyát ide vagy gyújtót!

Az asszony összerezett, s tétován nézett az asztalon heverő svéd gyújtóra. Azonban a hang egyszerre békésre változott.

– Nem pók.

E nyilatkozat után csend következett. Az asszony mintha könnyebben lélegzett volna. Az öregúr meg álmétkodva nézett az ágy felé: micsoda emberek ezek a városiak, hogy annyira félnek a póktól? Falun bizony közönséges valami az.

Az asszony susogva szólott:

– A bérlőm. Hírlapíró. Nappal alszik, mert éjjel dolgozik.

Az ágy lakója felmozdult: egy fakó arcú, szakállas ember emelkedett föl, s lomha mozdulatokkal öltözködött, miközben megszólalt:

– Polgárné.

– Tessék, Hunyadi úr.

– A cipőmet nem adta oda a suszternek? Hát nem megkértem magát, hogy igazíttassa meg!

Ez szemrehányó hangon volt mondva. A hírlapíró a cipőjét a kezében tartva, bosszúsan nézett az asszonyra.

– De Hunyadi úr, kérem – mentegetődzött élénken az asszony –, én odaadtam a suszternek a cipőjét.

– Hát akkor mért nincs megcsinálva?

Az asszony vállat vont:

– Azt mondta, hogy önnek száz forintért se.

– Micsoda? – képedezett Hunyadi.

– Hogy száz forintért se dolgozik önnek.

A hírlapíró lecsapta a cipőjét:

– No, ez hallatlan! Majd beszélek én vele mindjárt!

Sebesen megmosdott és megtörülközött. Hogy így törülközve előbbre lépett, az öregúr látta, hogy Hunyadi úr domborodott szemű, fekete fiatalember, és hogy bosszankodik.

– Kérem – szólott az ember Polgárnénak –, készítse el a teámat.

És míg a szakállát dörzsölte, tovább beszélt:

– Beteg kegyed, vagy mi a fene? Ha beteg, akkor felmondok!

– Csak múltó baj – felelte látható megijedéssel az asszony. – Higgye el, Hunyadi úr, hogy csak múltó baj. Aztán visszatér az én egészségem. Ilyen csendes lakást különben se találna sehol. A verkliseket innen kiküldik, és az én két kis leányom mintha nem is volna a világon.

Eközben az órasasztal sarkán meggyújtotta a spirituszos főzőt. Oda volt az készítve előre.

Az öregúr már megmozdult, hogy elmenjen, de az asszony zavara és hazugsága megdöbbsentette.

A Hunyadinak nevezett úr fölcsatolt egy négyujjnyi széles gallért, de egyszerre mintha megelevenedett volna:

– Hallja, Polgárné! Hol a fenébe alszik maga? Hiszen itt csak egy ágy van!

És a szakállas férfiú a nyakkendőjét leeresztve bámult széjjel a szobában. Az asszony még inkább megzavarodott.



– A díványon, Hunyadi úr. Hát nem látja, hogy dívány is van?

Az öregúr csak ekkor pillantott körül a szobában. Valóban nem lehetett látni több ágyat, csak egyet meg egy vörös szövetű, ócska díványt. Egy sárga körtefa almárium és egy politúros öreg kredenc foglalta el a szoba többi részét. A falon egy régi olajnyomatú Magdolna-kép és néhány bádofotográfia függött. Az órás-mesterségre csupán az ablaknál álló asztalka vallott, meg két régifajta falióra.

Eközben a haragos bérlő felöltözött. Hamvas téli ruhát öltött magára, amelytől az arca még sápadtabbnak látszott.

– Maga hazudik, Polgárné – szólott nyersen. – Bocsánatot kérek, de hazudik. Én kibéreltem magától egy ágyat, és csak reggel járok haza; maga pedig benne hál az én ágymban. Bocsánat, nem mondom határozottan, hogy maga; lehet, hogy más. De nekem mindegy. Én kibéreltem az ágyat, s ha valakit benne találok, kidobom belőle.

– Nono – szólalt meg ekkor az öregúr.

Már készülődött hazafelé, s a kalapja a kezében is volt már, de ez a durva hang felindította.

– Micsoda nono? – szólta Hunyadi úr.

Előbbre lépett, és a szemébe mereszkedett az öregnek.

– Kicsoda ön? És mért mondja: nono? Talán bagatellbíró ön? Vagy ön hál az én ágymban éjjelenként?

– Hál ám a mennydörgős menkő! – truccant fel az öregúr.

– Hát akkor mit akar? Mit avatkozik az én ügyembe?

– Én nem avatkozok semmibe – felelte keményen az öreg Csurgó –, de az mégis pogányság, hogy... Hát ha valaki ilyen beteg, mint ez a szegény asszony, ki lehet az illetet dobni az ágyából? Mégiscsak az ő ágya, nem az úré.

Az asszony zsebkendőjét emelt a szemére.

Hunyadi úr egy percig hallgatott, és dühösen nézett az öregúrra. Aztán, hogy az öregúr is vasvillásan nézett reá, megfordult, és hátrafelé beszélt:

– Ha én kibéreltem az ágyat, az ágy az enyém. Ha pedig más hál benne, bitorolja az én jogomat. Felmondok, ezennel felmondok.

Az öregúr arra gondolt, hogy ez az ügy nem tartozik reá, fogta a kalapját, és jó éjszakát kívánt.

Az ajtóban a kisebbik leány olyan elgondolkodóan nézett az öregúrra, hogy látszott rajta: valamit akar mondani.

Az öregúr megállt, és megsimogatta az arcát:

– Jól tanuljatok! Jók legyetek!

– Bácsi – szólalt meg a gyermek –, hogyan ment oda a maga kisleánya?

– Hová, galambocskám?

– A csillagok fölé.

– Angyal vitte oda – felelt elérzékenyülve az öregúr. – Angyal vitte oda.

– Milyen angyal?

– Nem tudom.

– Olyan, aki karácsonykor jár?

– Olyan.

A haragos lakó ekkor kiruccant az ajtón, és megállt a varga előtt:

– Hallja maga! Igaz, hogy maga nem varrja meg az én cipőmet?!

– Igaz – felelte a varga nyugodtan, félvállról.

Az öregúr figyelme rájuk fordult.

– És hogy – folytatta még emeltebb hangon Hunyadi úr – maga azt mondta, hogy száz forintért se?!

– Igaz – felelt a varga nyugodtan.

Ősz fejű kis ember volt, kissé nagy arcú, borostás szakállú és szurtos, rongyos, mint a vargák szoktak lenni a munkaasztalnál.

A hírlapíró éles hangon folytatta a vallatást:

– És mért, ha szabad tudnom?

– Azért – felelte a varga a fonál végét megnyalazva –, hát azért, mert maga ahhoz a népfajhoz tartozik, amelyik az én uramat megkínozta, megölte.

– Ki az ördög a maga ura?

A varga felállott, és erősen a szemébe nézett a hírlapírónak:

– Az én uram ama názáreti Jézus, akinek a kezébe, lábába talán éppen az úrnak az öregapja verte a szeget Jeruzsálemben.

A hírlapíró meghátrált egy lépést a vastag nyakú kis lompos ember előtt, aztán a szeme közé nevetett:

– Bolond maga, Fábíán!

– Bolond, aki mondja! – csattant vissza a varga.

S visszaült a székére. Varrta tovább a cipőt, mintha mi se történt volna.

A hírlapíró visszatért a szobába.

Az öregúr még egy pillanatig ott állt, s bámulta a vargát, aki nyugodtan dolgozott tovább. Aztán megsimította a kisleánynak az állát:

– Ha megint eljövök, hozok neked cukrot.

S kilépett a kapun.

Az utcát akkor kezdte ellepni a sötétség. Egy lámpagyújtogató sebes iramodással járt keresztül-kasul a Práter utcán a gyújtogató póznával; világosságot lobbantott a gázlámpásokba.

Az öregúr tűnődve ballagott hazafelé: miféle ember lehet az a dühös? Hát az a varga mi fán termett, hogy most akar megtorolni egy kétezer esztendő büntetést? De azért tetszett neki.

Aztán meg az asszonyra gondolt: hogy elhazudta a baját! Mért hazudta el? Az öregúr nem szerette a hazugságot.

Kiért a Körútra. Ott a világosság már erősebb volt, s a forgalom élénkebb. Esti lapokat áruló gyerekek futottak az utca mindkét felén, és éles hangon kiáltották:

– Esti Újság! Ábendblatt!

Az öregúr megállott.

– Ábendblatt? Bizonyosan ezt írja az a Hunyadi János!

Haragudott Hunyadi Jánosra. Voltaképpen nem volt rá oka, hogy haragudjék, de ráragadt az izgalom ott az udvaron, mikor Hunyadi a vargával civődött.

Egy kéz ismét esti lapot nyújtott eléje:

– Esti Újság!

A hang öreg volt és szomorú. Az öregúr rátekintett. Egy félkarú negyvennyolcas honvédet látott az ismert honvédsapkában; rongyos atilláján a vitézségi érdemjel, amilyent ő is takargatott a fiókjában.

– Ejnye – mondotta az öregúr a fejét csóválva. – Hát mért nem megy be a honvédmenházba?

– Nem vesznek be, uram. Tele van.

– De hát segítséget csak kap valamit?

Az öreg honvéd vállat vont:

– Lehet, hogy kapnék, de nem kérek. Nem koldulok.

– Nem úgy értem. Az ország megszavaz minden évben valami összeget. A haza ad a hőseinek...

– Szivarvéget – bólintott rá búsan az öreg honvéd. – Lehet olvasni az újságban mindennap. Szivart nem lehet olvasni, csak mindig szivarvéget. Dicső nemzet ez, uram. Érdemes volt érte a fél karomat Isaszegen hagynom.

És egy arra haladó úrnak nyújtotta az újságját:

– Tessék venni egy Esti Újságot.

## 7

Míg az öregúr odajárt, doktorék azon tanácskoztak, hogy az idén megnyitják a szalonjukat: vendégnapot jelölnek ki ők is minden hétre.

A napban hamar megállapodtak: keddre tették. A teáscsészék megvételét Bárányné vállalta el. Nagyobb gond volt a meghívók összeállítására. A doktor szeretett volna néhány előkelő családot meghívni, az asszonyok azonban fáztak tőle.

Mert a szalonjuk nem volt valami tágas, és pompa tekintetében bizony harmadrendű. De a doktornak ismeretség kellett, előkelő ismeretség, hogy a nevét emlegessék, s a tavasszal építendő szanatórium legalábbis egy bárót kapjon az első vendégek közé.

Végre is úgy oldották meg a nehéz kérdést, hogy az összeállított névsornak a felét kitörölték, s néhány ismeretlen hírlapírót jegyeztek be. Az ilyen zsúrokon minden hírlapíró felér egy báróval.

Azt is elhatározták, hogy a szalont újra bútorozzák. A régi bútorokat eladják valami ócskásnak. Aztán a betegváró szalont is átalakítják azokra az estékre.

Bárányné még egy aggodalmát fejezte ki:

– Hát a pipa? Mit csinálunk, ha a papának eszébe jut rágyújtani s bejönni a szalonba?

Erre a kérdésre mind a hárman összebámultak. A doktor aztán vállat vont:

– Megmondjuk neki kurtán, kereken, hogy ezeken az estéken ne pipázzon.

– Majd én megkérem – mondotta a doktorné.

– De ne csak este – vélte Bárányné –, nappal se; legalább a szalonban aznap ne forduljon meg. Hiszen mind kipergeti a hamut a szőnyegre.

Úgy beszéltek az öregről, mint valami gyerekről.

– Legjobb lenne a pipáját betömni valamivel – vélekedett a doktor –, betömni jól, hogy ne szeleljen.

Ezen elmosolyodtak.

Mert csak egy pipája volt az öregúrnak. Szárat tartott hozzá hatot is, de pipa nem kellett neki több.

– Rá kell szoktatnod szivarra – szólott Bárányné a doktornak. – Hiszen elvégre tűrhetetlen is már ez a borzasztó pipafüst. Az ablakkárpitok máris sárgák tőle.

– Ugyan kérelek – szólt rá a doktorné –, semmivel sem erősebb füst a szivarnál. Igaz-e, Imre?

A doktor maga is szivarozott. Akkor is ott égett a szivar a szájában.

– Hát, persze hogy nem erősebb – bizonyította felesége mellett.

– De mégis több füst – erősködött az özvegy. – Aztán a bácsi folyton járkal a szobákban a pipájával, mint valami füstölővel.

Ez a beszélgetés már a rendelő óra után történt. A doktor a szekrénybe nyúlt, s felöltött egy vadgalambszínű havlokot.

– Gizuskám – mondotta a köpönyege alját veregetve –, adj pénzt.

Az asszonyka elkomolyodott.

– Amit magunknál hagyunk, abból már nincs – mondotta aggodalmas pilloggással –, a takarékból hozni meg már késő.

– De, Imre – szólalt meg hevesen Bárányné. – Hát az ötezer forint már mind elutazott?

– Nem tűröm, hogy ilyen hangon beszélj velem – felelte a doktor. – Ha a feleségemnek nincsenek megjegyzései, neked nem lehetnek.

– A feleséged akkor volna okos, ha nem adna egy fillért se – vágott vissza az özvegy. – El fogod kártyázni a szanatóriumot.

Az orvos méltóságos nyugalmat erőltetett az arcára, de amúgy is színtelen arcát még inkább elhagyta a vér.

– Nekem a kártyán elvesztett pénz ugyanaz, ami a gazdának a vetőmag. Elvesz – megtérül. Az orvosnak az ismeretség a fő. Pénzen is meg kell vennie.

Nyájasra változó arccal fordult a feleségéhez. A kezét a kezébe vette, és meg-simogatta:

– Mégis, mennyi van a háznál?

– Négy száznegyven korona.

– Adsz belőle?

Az asszony szótlánul nyúlt a kebelébe. Kivett belőle egy kis kulcsot, és felnyitotta a Wertheim-szekrényt.

– Vidd el mind, ha akarod.

A doktor kivette a négy százast és hanyagon zsebre gyűrte.

– Visszahozom, légy nyugodt. Csak tudod, jó, ha van egy kis szerencseváró pénz is nálam.

Megcsókolta feleségét, és elsietett.

A két asszony szótlánul hallgatta az eltávozó lépéseket. Aztán az özvegy kifakadt:

– Elsüllyeszted az uradat! Te magad süllyeszted a sárba!

– Én! – képedezett az asszony.

– Te. Ha én a te helyedben volnék, egy garast se adnék neki.

– Nincs jogom megtagadni tőle. A pénzt ő keresi, ő rendelkezik vele. Ha akar-ná, a kasszakulcsot is magánál tartaná. Más háznál kiadja a férj a havi költséget az asszonynak.

– De ez a pénz, amit most adtál, nem az ő keresete.

– Ami az enyém, az az uramé is.

– Az a pénz a családé együttvéve. És te bűnös vagy, ha ki nem szabadítod az uradat a kártyások körme közül!

A hegyes orrú asszonyka szinte tüzet fújt. A másik nyugodt iparkodott lenni, de a szíve hevesen vert már: a türelme elszakadóban volt.

A folyosón ekkor az öregúr csoszogó lépései hallatszottak.

A doktorné kiment eléje.

– Mit hozott, apácskám?

Egy nyaláb újság volt az öregúr hóna alatt:

– Nesztek – mondotta –, Esti Újság meg Ábendblatt!

## 8

Az első januári kedden új pálmát vittek a doktor szalonjába. A bútorok már ki vol-tak cserélve. A meggyszínűk eltűntek, s a helyüket különféle zöld színek foglalták el. A falat sötétzöld tapéta borította. A képkeretek ugyanolyan színűekké váltak. A díványok és székek pompás salátaszínt öltöttek. A villamos lámpásokra áttetsző zöld selyem került.

Mindez a Bárányné ötlete volt. Ő a férje életében mindig festők között mozgott. A férje ugyan mérnök volt, építő mérnök, de a festői pályához vonzódott, s mind-halálíg azt gondolta, hogy a szülei eltérítették az igazi hivatásától. Hát ha már nem festhetett, legalább festők között élt. Buzgón érdekelte minden műterem és minden képtárlat. A barátjai is többnyire festők voltak.

Egy téli vacsorán a festők vendéglőjében fantazialt egyszer valamelyik Rafael:

– Ha valaha megszedelőzködök, két szalont fogok berendezni a házamban. A téli szalonban minden piros lesz: mályvaszínű fal, karminnal festett képkeretek, krapplakkal fényezett kőrisfa bútorok; rózsaszínű a lámpás is, a szőnyeg is, a fal is. A nyári szalonban meg minden fehér lesz, kékbe játszó fehér; a képek észak-sarki tájakat fognak ábrázolni; a csillárokat külön öntetem jégcsapok alakjára; a szőnyegeim is hószínűek lesznek, de még gyémántport is hintetek rájuk. Csillogni fognak, mint a hó.

Báránynének tetszett ez az ötlet, de később elvetette. Télre a zöld szín való, gondolta: zöld fal, zöld bútorok, zöld ruha, zöld lámpások és lehetőleg sok pálma.

Doktorék mindenben követték az ő ízlését. A doktorné sárgába hajló világos-zöld ruhát csináltatott magának. Bárányné meg fenyőszín-zöldet. (Özvegynek sötétebb szín való.)

Hanem mikor a vendégnap előtt való estén megpróbálták a zöldernyős lámpá-sokat, oly beteg színűvé vált az egész család, hogy valamennyien lehangolódtak.

Különösen a doktor volt kétségbeejtő. Amúgy is viaszszín arca olyan színt öl-tött, mintha a Rókus-kórház halottas kamrájából szökött volna oda be a szalonba.

A doktorné nyúlánk és szelíd alakja beillett volna másvilági léleknek. Bárányné meg olyan volt, mint lédi Mekbet lehetett a gyilkosság után való reggelen.

– No – mondotta keserűen a doktor –, most már csak egy tál spenót kell az asztalra.

– Bolondság, merő bolondság! – dörmögött az öregúr.

– Mit ért a bácsi ehhez! – fakadt ki Bárányné. – A falusi szalonok... No, köszönöm. Láttam egy falusi szalont: köpőláda volt a sarkában.

– Nálunk nincsenek szalonok – felelte nyugodtan az öregúr. – Nálunk van ebédlőszoba, az a szalon is.

– Hiszen mindegy az – csillapította őket a doktorné.

A család kedvetlenül vacsorázott. A bajon most már nem lehet segíteni. De mit beszélnek majd a városban holnapután?

A doktor különösen bosszús volt. Szerette volna lehasogatni a zöld kárpitokat, és kidobni minden bútort.

Azonban Bárányné nem engedett az igazából:

– Nincs ízlétek – mondotta. – Csak ami megszokott, az nektek a szép. Meglássátok, hogy a vendégeitek másképp vélekednek!

A sajnál tartottak. Az öregúr odaszólt a Jenő gyerekek:

– Jenőkém, hozd ide a pipámat.

Jenő nagyot pislantott az anyjára. Az anyja visszapillantott. Aztán a gyerek átment a másik szobába.

A család hallgatva evett tovább.

A gyerekek kis idő múlva visszatért:

– Nem találom, bácsi.

– Ejnye – mondotta az öregúr –, ugyan hol is tettem le? Keresd te is, Józsi – mondotta az inasnak.

A doktor az öreg elé tette a szivartárcáját.

– Gyűjtsön szivarra, apám. Ezek kitűnő szivarok. Az angol konzultól kaptam, az meg a királyától. Egy skatulyával adott neki az angol király.

– A manót! – szólt elbámulva az öreg. – No, akkor megkóstolom.

A szivar közönséges regalitász volt. De az öregúr fantáziáját megragadta, hogy az angol király szivarjából füstölhet.

Rágyújtott.

– De hát én nem értem, mi itt a baj? – mondotta a társalgást ott folytatva, ahol negyedóra előtt elhagyták. – Ha zöld, hát zöld. Eleinte furcsa, de aztán megszokjuk.

Eddig maga is bosszankodott a zöld színre, de vacsora után a dohányfüst illata minden lelket megbékít.

– Nem érti, atyuskám – magyarázta a doktorné. – A hölgyek, akik eljönnek, azonnal elkedvetlenednek, mihelyt látják, hogy a világítás elsápaszt minden arcot.

– Olyanná válik itt minden ember – magyarázta a doktor is –, mint a zöld béka.

– Hászzen azon könnyű segíteni – mondotta az öreg. – Tegyetek piros ernyőt a lámpásokra.

– Pompás gondolat! – kiáltotta megörvendve Bárányné.

Szinte rohanva ment a ruhásszekrényéhez, és fölhányta ott a különféle ruhákat. Végül egy régi piros szoknyáját rántotta elő, amelyben valamikor leánykorában álarcos bálban vigadott. Abból repesztett a lámpásokra ernyőt.

Megpróbálták. Hát a szoba zöldjét egyszerre meleg piros szín derengte be. A szalon becsülete meg volt mentve.

– Zseniális gondolat, atyuskám! – szólt a doktorné az öreget megölelve.

– A bácsinak vannak ötletei! – mondotta Bárányné –, de hogyan eltitkolta eddig a szakértelmét!

Az öreg büszkén és megelégedéssel mosolygott.

Nagyokat szítt a szivarból, aztán letette:

– No – mondotta a fejét csóválva –, ha ilyet szí az angol király, szeretném megkínálni a magam dohányából.

Másnap aztán az öregúr naphosszat a pipáját kereste. Kerestette a Jenő gyerekkel is, az inással is, a szobaleánnyal is.

– Te, Imre – mondotta délben a vejének –, bizonyosan ellopták a pipámat.

– Ki lopta volna el – felelte álmosan a doktor –, nem pipázik Budapesten senki se.

Az öregúr ismét ráfanyalodott az angol király szivarjaira.

Azon a napon sűrűn szakadt a hó: nem mehetett ki, hát egész délután aludt, meg a hírlapokat olvasta. Mégis örült a napnak, hogy vendégek jönnek a házba. Már régen unatkozott. Sehogy se értette meg, hogy hogyan múlhatnak el hetek, hónapok vendég nélkül.

Holmi asszonyfélék jártak ugyan hozzájuk, de azokkal ő nem is állott szóba. Mit tudnak beszélni az asszonyok? Ruháról, színházról meg egymás hibáiról.

– Te, Gizám – mondotta a leányának délben –, add elő az atillámat meg a csizmámat. Mégis, ha vendégek jönnek, illő, hogy felöltözzek.

– Dehogy, atyuskám – felelte a leánya megrettenve –, így illik magának redengotban. Olyan jól illik ez a ruha, olyan méltóságos benne, mint valami öreg főispán.

És megcsókolta az apja arcát.

Öt óra tájban aztán szállingózni kezdtek a vendégek. Földiek már akkor ott voltak. A tanár a maga szokott feketeségében, a szépasszony rózsaszínű színházi öltözékben. Nem mentek ugyan színházba, de elhatározták, hogy azt fogják mondani. (Az öreg Mayer, persze, nem volt velük.)

A szamovárt meggyújtották. Melléje egy asztalkára apró zsemlét, sonkát, kaviárt, teasüteményt halmoztak fel. A szamovár vörös rézcsillogása is jól beleillett a zöld szalonba.

Három hölgy jött először: egy orvosnak a felesége és két felnőtt leánya.

– Micsoda pompás szalon! – mondogatták őszinte elámulással.

Aztán két orvos érkezett, s nyomukban egy színész. Azok nem bámulták a szalont, nem értettek hozzá.

A doktor bemutatta az apósát:

– Az apósom. Doktor Soproni egyetemi tanár, doktor Sánta, Csepeli színész.

Az öregúr amúgy magyarosan megrázta a kezüket.

– Isten hozta, kedves öcsémuraim! Hát maga színész? Bizonyisten, papnak néztem volna.

A színész a Nemzeti Színház tagja volt. Fanyar mosolygással biztosította az öregurat, hogy nem pap.

Aztán egy hírlapíró jött, elegáns, nyúlánk fiatalember; később egy öreg hölgy, akinek lornyet lógott a nyakában, s akit méltóságos asszonynak szólítottak a többiek.

– Ki ez? – kérdezte az öreg halkán a vejét.

– Bán্যavári Grószné – felelte a veje. – Nehogy szidja előtte a zsidókat.

A hírlapíró szintén megdicsérte a szalont, s mindjárt a sonkás asztalhoz telepedett.

Az öreg hozzálépett:

– Valahonnan ismerem magát, öcsém – mondotta tűnődve –, de nem jut eszembe, honnan.

– Lehet – felelte a hírlapíró nagyot nyelve. – Én sok emberrel érintkezem.

– Hopp, megvan! – mondta az öregúr nagy örömmel. – Hiszen maga az órásné lakója! Hogy van az asszony? Hát a vargával kiegyezett-e, fiatal barátom?

A hírlapírónak a torkán akadt a falat.

– Csitt – mondotta fuldokolva. – Kérem... kérem... talán másról is tudunk beszélgetni.

És bosszúsan nézett az öregúrra.

Az öreg látta már, hogy nem kellemes húrokat pendített meg. Gondolta, szivarral kedveskedik a hatodik nagyhatalomnak, s körülnézett, hogy hol a szivarosláda?

A doktorné akkor nyújtott át az egyik orvosnak egy teáscsészét.

– Hát teával itatod az urakat is? – mondotta az öregúr elbámulva. – Csak nem isznak ilyen lötytyöt! Te, Imre, hát mért nem hozatsz fel bort?

– Jól beszél, urambátyám – mondotta a színész földelülve.

A doktor is iparkodott jónak ítélni a megjegyzést. Intett a szobaleánynak, hogy hozzon bort.

Az öreg méltóságos asszony ott ült az öregúr könyöke mellett. A lornyetjét a szemére emelte, s felszólt hozzá:

– Csurgai úr, beleszokott-e már a fővárosi életbe? Most beszél a kedves leánya, hogy milyen nehezen vált meg a gazdaságától. Szép, igen szép. És tetszik önnek ez a városi élet?

– Tetszeni tetszenék – felelte az öregúr a vállát vonogatva –, csak olyan nekem, mintha külföldön volnék. Ha kimegyek az utcára és a boltosok nevét olvasom... A minap a Szerecsen utcán mentem végig.

Itt eszébe jutott a veje figyelmeztetése: egyet szippantott a szivarból, és ezzel elleplezte egy gondolatát. De már benne volt a kerékvágásban, folytatta:

– Hát Magyarország ez? Hiszen az utcán is Ábendblattot árulnak. Magyar ember nem olvas Ábendblattot!



– Kérem, kérem – szólt a méltóságos asszony, a lornyetet tagadón mozgatva –, azért ha valaki Ábenblattot olvas, vagy hogy német neve van, nem következik belőle, hogy német.

– Már engedelmet kérek – felelte az öregúr a fejét csóválva –, akinek rác bugyogó a ruhája, rác az, akinek német a neve, német az. Mert ha még ötven krajcárt se ad egy magyar névért, akkor én még öt fillért se adok a magyarságáért.

Az öreg méltóságos asszony nem beszélgetett vele többet.

Hunyadi úr ezalatt bőven besonkázott, aztán szivarra gyújtott, és megnézte az óráját:

– A kultuszminiszternél is ma van zsúr – mondotta. – Megígértem, hogy elnézek.

Az öregúr ismét megfogta:

– Az asszonyt csak nem hagyta ott, tisztelt barátom? – kérdezte halkán, bizalmasan.

– De ott hagytam – felelte Hunyadi hidegen. – Semmi közöm véle. Ne is tessék emlegetni.

– Ej-ej – mondotta az öreg elgondolkozva –, mégis kellene segíteni azon a szegény asszonyon. Ki ápolja? Van-e pénze? Meglehet, hogy már nem is bír fenn járni.

Azonban a hírlapíró, akihez beszélt, eltűnt előle. Az öregúr bámulva nézett körül, hogy hova lett. Eközben hozták a bort, s az öreg egyszerre elfelejtette az egész Hunyadi-kort.

A cseléd a vörös borból talált felhozni, s az kiválóképpen ízlett az öregnek. Koccintott az ivókkal, és csendes gyönyörűséggel szopogatta a magáét.

– Ehhez most már csak a pipám hiányzik – mondotta a színésznek.

– A pipája? Hát pipázik? – kérdezte a színész.

Mert oly elegánsan fel volt öltözve az öreg, hogy nem lehetett a ruhájához hozzáképzelni a pipát.

– Pipáznék, öcsém – felelte az öreg –, de tegnap nagy rendezkedés volt itt, aztán a pipám elveszett.

– Vegyen másikat.

– Az ám, csak hogy az a másik nem olyan lesz. Az apámé volt. Olyat nem árulnak, öcsém, még Debrecenben se. De most már gyanakszom, hogy a díványos ember vitte el, aki a díványt hozta.

– Meglehet – hagyta rá a színész.

– Bizonyos, öcsém, bizonyos! Annak az embernek olyan illavai pofája volt. De nini, a vőmnek a rendelőszobájában még nem néztem. Hátha véletlenül oda tette be a cseléd, hogy el ne lopják.

Az öreg ezzel át is gyalogolt a rendelőszobába.

Míg a pipáját kereste, új vendégcsoport érkezett a szalonba. A hírlapíró a szomszéd házba ment zsúrra egy bankárhoz, és azonnal elújságolta ottan a zöld szalont. A hölgyek között négy ismerőse is volt a doktoréknak, azok azonnal fészkelődtek, és ott gyűjték bankárékat.

A lépcsőn egy monoklis országgyűlési képviselő csatlakozott hozzájuk meg egy prémes bundájú, fiatal ügyvéd. Doktorék szalonja csakhamar megtelt azokkal az eleven, csacsogó fővárosi alakokkal, akiknek a teapárás levegő az éltető elemük.

A nők között egy igazi grófné is volt. (A férje a demokrata klub tagja, tehát ő is le-leszáll a polgári világba.)

Mindezek a hölgyek élénken csevegve ülték körül a gázkandallót. A grófné cigányosan le a szőnyegre telepedett, és formás cipőit a meleg felé nyújtotta:

– Ha ezt tudtam volna – selypítette Báránynénak –, zöld ruhában jöttem volna el. A gondolatod, Giza, kiállítási aranyoklevelet érdemel.

– Nem az én ötletem – mentegetődzött a doktorné.

És Bárányné mutatózott, aki olvadozott a dicsőségben.

A grófné jelenléte az előkelőség parfümjével árasztotta el a szalont. A férfiak letették a szivart, és a hölgyek közé elegyedtek.

A Park klubról beszélgettek, amelynek a képviselő is tagja volt, az öreg bánya-vári Grószné is. A bált emlegették, hogy milyen pompás lesz.

A grófné mosolyogva fordult a doktornéhoz:

– Nem óhajtatok eljönni? Küldetek meghívót.

A rendelőszobából ekkor érkezett vissza az öreg.

– A pipám! – harsogta diadalmasan. – Megtaláltam! Megtaláltam!

Általános elképedés. Doktorék megdermednek.

De az öregúr csak a maga örömeivel van elfoglalva: ragyogó szemmel áll a társaság közepett, és elmondja, hogy két napja keresi a pipáját; hogy erre is, arra is gyanakodott, de végre is a rendelőszobában, a cserépkályha tetején megtalálta.

– Ott volt! Ott!

Elővonta a dohányzacskóját, és a színész mellé ült: pipát tömött.

Bárányné fölkel, és hozzá ment:

– Remélem, bácsi – susogta fulladozva –, remélem, hogy nem véli tömjénnek a dohányját?

– De még a tömjénnél is különb ez, húgom – felelte diadalmasan az öregúr.

Látszott a társaságon, hogy figyel a beszélgetésre.

– Tréfa, hölgyeim, csak tréfa – szólalt meg az orvos vívóterembe illő nyugalommal –, apánk csak tréfál: a szomszéd szobában szokta ő elszíni az esti egy pipa dohányját.

Az öregúr ránéz a vejére, s látja annak hidegen rámeredő tekintetét. Csak ekkor eszmélkedik. A leányára tekint: az is halványan és búsan int neki.

– Hát, persze hogy nem itt szívom el – mondotta az öreg jólelkűen. – Tudom én, hogy a városi orrocskák finnyások.

S csakugyan bement a másik szobába, a betegek várótermébe, mely szintén ki volt világítva és be volt pálmázva.

Ott nem volt senki. Darabig röstelkedett az öregúr:

– Ökör vagyok, no, vén ökör vagyok! De hogy is gondolhattam arra, hogy közjök ülök a pipával.

Mégis jóízűen bodorgatta a füstöt. Elgondolkodott. A beteg asszonyra gondolt. Hogy a télen lerokkant, nem eresztették ki: azt mondták, hogy síkos a kő, öregember könnyen megcsúszik, és eltöri a lábát. Azóta, ki tudja, mi történt a szegény órásnéval? Talán már a karácsonyt ágyban töltötte!

Megnézte az óráját: hat óra múlt húsz perccel. Délben említették, hogy kilenc óra előtt aligha terítenek aznap vacsorára. És hát az utca világos Budapesten: az órásné nem messze lakik.

Az öreg letámasztotta a pipáját az ablaksarokba, ahogy otthon szokta, s kiement az előszobába, elkérte a bundáját az inástól.

– Csak elmegyek – mondotta –, mindjárt visszatérek.

Megtalálta a Práter utcát. Útközben benyitott egy boltba, és vett két narancsot. El is mondta magyarázatul, hogy két kisleánynak viszi, azokhoz megyen mert az anyjuk beteg.

A boltos biztosította, hogy szép gondolat, mire az öreg kezét nyújtott neki.

Hát az asszony csakugyan feküdt. Az ágyban feküdt, a Hunyadi ágyában. A két kisleány fenn volt még. Az idősebbik, a Lenke a feladatát írta nagy komolyan a kis petróleumlámpás mellett. A kisebbik, a Zsuzsika egy órakerékkel játszadozott a díványon.

Beeresztették az öregurat, aztán hogy az mindjárt az anyjukkal kezdett beszédbe, mind a ketten folytatták a multságukat.

– Vendégek vannak nálunk – mondotta az öreg –, hát megszöktem. Mert napal nem eresztenek ki, nem ám. Hát hogy van?

– Tetszik látni – felelte szomorú mosolygással az asszony. – Fekszem már naphosszat.

– És Hunyadi úr nem haragszik érte? Vagy igaz is, hiszen nincs már itten.

– Hunyadi úr csak reggel tér haza – felelte az asszony. – Akkor megvetem az ágyát, s áttelepedek a díványra.

– No de ezt nem lehet engedni. El kell küldeni azt az urat. Meg kell neki mondani, hogy...

– Tizenkét koronát fizet.

– Mindegy!

– Abból élünk, meg hogy az órákat rakom zálogba. A varga hordja el, a jószívű varga szomszéd. Ő hozat fát is, ő rak tüzet a kályhánkba esténként. Mert csak este fűtünk.

Mindezt az asszony bágyadtan mondta és mosolyogva. Látszott rajta, hogy örül az öregúr látogatásának.

– Nohát, ez nem jól van – szólt az öreg a fejét rázva.

Belekotort a mellénye zsebébe, és kivett két húszkoronás bankót:

– Itt van az ágy bérlete. Én bérelem ki, csak maradjon benne. Aztán gondoskodni kell valami cselédről. Nincs valaki rokona?

Az asszony a fejét rázta:

– Nincs.

A szobába egy nagy fejű ember nyitott be kopogás nélkül. A varga volt. Befedett lábost hozott valamit. Hogy az öregurat meglátta, megállt, és nagyon komolyan ránézett, mintha azt kérdezné: Ki ez?

– Az öreg tekintetes úr – mondotta magyarázatul az asszony. – Nézze csak, Fábían úr: negyven koronát kaptam tőle.

A varga letette a lábost az asztalra, s lekapta a kalapját:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus.

– Mindörökké – felelte az öregúr.

– Íme, ahogy mondám: az Isten elküldi az ő angyalát a szükség órájában, és mindeneket megvigasztal. Így van ez, uram. Ön nem is tudja, hogy önt az Isten küldte ide, csak egy belső sugallatot érzett, amely azt mondotta: Kelj fel, és eredj az özvegy órásnéhoz. Ön pedig felkele és eljőve, teljesítvén az Úrnak akarátát.

A varga szeme csillogott, míg ezeket mondotta. Rossz, horpadt kalapját alázatosan tartotta a kezében, s hogy a télikabátja nem volt a mellén begombolva, beszéde közben begombolni iparkodott. De, persze, nem sikerült: nem volt ott gomb a kabáton, hát csak összefogta.

– Vacsorát hozott, ugye? – mondotta az öregúr. – Nohát, csak egyenek.

A varga erre megterítette az asztalt újságpapírossal, s letette a lábost a két gyerek mellé.

– Csak egy kis kását főztem nekik, kukoricakását – mondotta eközben. – Minden este ezt főzök, mert ez a legolcsóbb. Nappal kenyeret esznek. Én is csak azt eszek. A miatyánkban nem kérünk egyebet az Istentől.

Aztán egy félliteres üveget vont elő a zsebéből, s összerázta, az asszonyhoz vitte:

– Magának meg itt az aludtdej.

Az asszony felült az ágyban, és apró kortyokban itta a tejet, mint ahogy a tyúk iszik.

A varga aztán belenyúlt a télikabátja zsebébe, és egy összehajtogatott papiroslapot vont elő:

– Lássá, órásné – mondotta fontos arccal –, ahol legnagyobb a veszedelem, ott jelenik meg mindig a Láthatatlan Kéz. Ihol az újság. Az van benne, hogy egy bárónének valami sugárral gyógyították meg a gyomrát, valami mindent átjáró sugárral.

És elolvasta a közleményt.

– No, ezt megpróbáljuk! – mondotta az öregúr. – Jól beszél, Fábían öcsém, hogy: „In tempestate securitas” Veszedelemben a segedelem.

Az asszony szeme kigyulladt, mint két szentjánosbogár:

– Igazán? Hát volna még reménység?

Aztán elszomorodott:

– Az báróné volt.

A varga tiltakozón emelte föl az ujját:

– Az Isten színe előtt mindenki báróné.

– Úgy van – bólintott reá az öregúr.

Ugyanekkor csiklandást érzett az orrában. Azt gondolta, trüsszenteni fog, hát a zsebkendőjéért nyúlt, a zsebkendő helyett azonban a narancsra tapintott.

– Nini – mondotta –, majd el is felejtem.

A két leányra nézett. A kisebbik már ott hagyta a kását, és visszatért a díványra. Föltérdelt rá, és az órakerék árnyékával mulatott. Az öregúr melléje ült:

– Hoztam neked valamit. Nyúlj a zsebembe.

A kisleány szemérmesen nézett reá, aztán elmosolyodott, és óvatosan belenyúlt a bunda zsebébe. Kivette a narancsot, és megmosolyogta. A narancsról az öregúrra nézett, olyan nézéssel, amely hálát és csodálkozást fejezett ki.

– Örölsz neki? – kérdezte az öreg.

Válasz helyett a gyermek megölelte az öreget, s arcát a szakállára hajtotta.

A kisgyerekek őszinte, ösztönös mozdulata volt ez, de az öregurat mégis elérzékenyítette. Az az érzés ébredt föl a szívében, mint mikor a maga kisleánya simult így hozzá. Ilyen kis gyöngye, meleg madártest volt az is, ilyen ártatlan kis lélek.

Magához ölelte a kisleányt:

– Szeretsz engem? Szereted a bácsit?

– Szejetem – felelte a gyermek.

Ezalatt doktoréknál tovább folyt a vidám társalgás. A vendégek bőven megbeszéltek a színészetet, festészetet, divatot, politikát, a távol levő ismerősök hibáit, s végül megígérték, hogy gyakran el fognak látogatni a kedves zöld szalonba.

Mikor az utolsó vendég is kitette a lábát, Bárányné felleges arccal fordult a sógorasszonyhoz:

– A bácsit nem szabad beeresztenünk többé a zsúrnapon.

– No – mondotta a doktor is –, ez már több a soknál!

Bárányné epésen nevetett:

– Jó, hogy azt nem kérdezte a hölgyektől, hogy hány esztendősek?

A doktor idegesen járkált fel és alá a szobában:

– Legközelebb a trágázásról fog beszélni.

A doktorné félénken mentegetődzött:

– Mindenki tudja, hogy falusi ember. Ki ütköznék meg a beszédén? De hát bízzátok reám: majd én a napjainkon felküldöm az öreg Mayerhoz.

A doktor hevesen járt föl és alá, s eközben megpillantotta az ablakhoz támasztott pipát. Felkapta, és a kályhához vágta.

A szép ezüstös tajtékpipa kettétörötten hullott a szőnyegre. Ebben a pillanatban lépett be az öregúr. Hallhatta a koppanást is.

– No, mi az? Mit bámultok rám? – mondotta jóságos hangon. – Azt hittétek, megszöktem, ugye?

Megpillantotta a pipáját a szőnyegen, s látszott rajta, hogy megdöbben.

A doktorné hozzálépett és megölelte:

– Ne haragudjék: én törtem el... véletlenül!

## 9

Az öregúr egy délben, a feketekávénál megszólalt:

– Adjatok valami pénzt nekem. Délelőtt, ahogy bemegyek pipát venni a boltba, alig hogy két krajcárom maradt.

A szemek elnyílottak az asztalnál; nem a pipára, mert hiszen az öreg már másnap panaszkodott, hogy hiányzik a pipa, hanem a pénzkérésre.

A pénz említése éppen azon a napon súlyos szó volt. A doktor az előtte való estén kártyázta el a szanatórium utolsó tégláit, s reggel azzal tért haza, hogy adjanak neki revolvert, vagy lőjék agyon, mert ő nem érdemli meg, hogy éljen!

Az asszonyok megrémültek, és sírva kérték, hogy ne cselekedjen olyan szörnyűséget! A doktor végre is nagy nehezen engedett nekik, de kijelentette becsületszavára, hogy nem kártyázik többé.

– Csak azt a hatszáz forintot tudjam megfizetni – mondotta borultan.

– Micsoda hatszáz forintot?

– Kártyaadósság – nyögte. – Ugye, mégis jobb, ha főbe lövöm magamat?

Bárányné, aki kútkőként ült mindig a pénzén, felajánlotta, hogy kifizeti előre az ő háztartási járulékát. Száz koronával járult havonként a háztartás költségeihez, s még azonkívül a házbér harmadát is fizette. Hát elsietett a takarékpénztárba, és kivette onnan a hatszáz forintot: átadta az öccsének.

Mindezek a drámai jelenetek a hálósobában játszódtak le. Az öregúr még csak nem is sejtette, hogy az ő szép birtoka, tehene, lova, birkanyája ráment négy hitvány disznóra.

Az öreg aznapig sose szólt pénzről. Maradt neki a zsebében annyi, hogy addig elég volt. Gondolta, ha elfogy, majd adnak.

A szavára tehát egy percnyi köves csendesség volt a felelet. Aztán a doktor egykedvűen intett a feleségére:

– Nálad van a kassza: adj.

A kasszában nem volt több pénz, csak húsz forint, amit délelőtt három beteg tett az orvos asztalára. Az asszony fölkel, s kinyitotta a Wertheim-szekrényt: fatálat vett elő, és az asztalhoz vitte.

– Mennyi kell, apácskám? Elég lesz tíz forint?

– Elég, elég – felelte az öreg jólelkűen.

Már mindennap kijárt délutánonként a házból. Nem kérdezték tőle, hova jár. Örültek, hogy elszórakozik.

Azonban egy hét múlva ismét kellett pénz az öregúrnak, s megint egypár nap múlva.

Eleinte adogattak neki tíz forintot, öt forintot, aztán három forintot, aztán két forintot. Az öregúr mindig azt mondogatta: elég – elég.

Végre egy napon a doktorné nem adott neki többet, csak egy koronát:

– Elég lesz ez is, apám. Minek vinne magával többet? Elcsalják, ellopják.

Az öregúr azon a napon szokatlanul kedvetlen volt. A fejét rázta, s nem nyúlt a pénzért.

– Ez nem elég nekem! Ma énnekem legalábbis ötven korona kell. Lehet, hogy száz is. Nem tudom. Talán nehezetekre is esik, de nem gondolom, hogy fogok még valaha kérni ilyen nagy summát is.

Ez a pénzkérés is délben történt, mert csak délután járt ki az öreg, hát csak délben szólt a pénzért.

A család megütődve nézett reá. Ezúttal az orvos faarcát türelmetlenség vonaglottá át:

– De hát, édesapám, mire van magának költsége? Hiszen mindent megtalál a háznál, ami kell.

Báránynének az orra is idegesen mozgott. Látszott rajta, hogy alig állja megjegyzés nélkül.

Az öregúr zavarodottan vakarta a haját a füle mögött:

– Hát... meghalt az a szegény asszony... tudod, az órásné...

– Melyik órásné? Micsoda órásné?

– Akiről te is lemondtál. Az a gyomorhajós.

A család régen elfelejtette az órásnét. Arról, hogy az öregúr odajár, nem tudtak semmit. Hát csak elhűlve néztek reá.

– De hát, bácsi – szólalt meg végre Bárányné –, temetkezési vállalat-e a mi házunk?

Az öregúr felfortyant:

– Magamra vállaltam, hát magamra vállaltam!

A doktorné sietett az apja csillapítására:

– Nem azért, apácskám... Tudjuk, hogy irgalmas szívű. Csak szokatlan ez a fővárosban.

– Mi szokatlan? Az irgalmasság? Nem bánom én, ha szokatlan is! Ha a fővárosnak szokatlan, én nem vagyok főváros! Én csak Csurgó Károly vagyok. Az asszony az én betegem volt, hát én temetem el!

Kiszorították az öregnek a pénzt. El is ment vele. De ahogy elment, megtanácskozták az ügyet:

– A bácsi sok pénzt költ – mondotta Bárányné. – Minden gazember a zsebébe nyúlkal.

– Az öreg a második gyermekkorát éli – jegyezte meg ridegen az orvos. – Kötelességünk vigyázni reá.

A doktorné homlokára aggodalom borult:

– Csak ne haragítsátok. Elvégre meg kell gondolnunk, hogy ha takarékpénztárba tette volna be a vagyonát...

Bárányné hevesen vágott közbe:

– Hát mért apa? Kötelessége volt, hogy nektek adja!

A doktorné félénken felelte:

– Addig, míg él, nem kötelezi rá a törvény.

A doktor fölkel, és föl-alá járt a szobában:

– De így nem tarthat tovább – mondotta hevesen. – Adj neki valami kerek havi pénzt, tíz-húsz forintot, azontúl aztán: „Nincs!”

Már február vége felé járt az idő, de azon a napon mintha utolsó erejét fújná ki a tél, havas zivatar dühöngött.

Az öregúr soká elmaradt, és a doktorné már aggódott, hogy baja esik.

– Nem kellett volna elbocsátanunk magában – mondotta. – Ki tudja, hova ment? Legalább az inas elkísérhette volna.

Már a vacsoránál ültek, amikor végre hallatszott az ő rövid csengetése az előszobában.

A doktorné ki szokott lépni az apja elé, de akkor éppen a gyermek volt az ölében.

Az ebédlőbe behallatszott, ahogy az öreg dirmeg-dörmög az inással, amíg a bundáját leveti. Aztán az ebédlő ajtaja megnyílik, s az öregúr belép. Egy kis hatéves forma sápadt leányka is van vele. A kezénél fogva vezeti. A leányka félénken néz barna téli kendője alól. A kendő havas. A cipőcskéje is havas.

– Egy kis árvát hoztam – mondja rezgő hangon az öregúr –, nézzétek, milyen kedves. A másikat egy varga fogadta örökbe.

A családot le lehetett volna festeni ezzel a címmel: *A kővé vált család.*

## 10

Zsuzsika az éjszakát a házmesteri zugban töltötte. Másnap aztán a doktor a méltóságos Grószné pártolásával betette egy árvaházba.

Az öregúr morgott, bosszankodott. Hiába magyarázták neki, hogy mindenféle népet nem lehet befogadni úri családba; a házbér olyan nagy Budapesten, hogy mindenki szorosan lakik, és hát a doktornak magának is van gyermeke, meg ki tudja, hány lehet is még.

Az öregúr belékábult a sok magyarázatba, s végre is letette a fegyvert. De azért mindennap eljárógatott az árvaházba.

Lassanként hátrább szorult. A zsúroktól elkedvetlenítették, pipázni nem lehetett az új zöld szalonban, sem a váróteremben, hát csak a cselédszobában szivogatta a pipáját.

Azt meg a leánya nem nézhette.

– Apánk el fog kedvetlenedni – mondotta aggodalmasan.

Végre is a doktor kibérelt neki egy egyszobás kis lakást a harmadik emeleten. Valamikor a vice lakott ottan, de aztán hogy a háziúr a kiszolgált katonát fogadta meg, a vice fölöslegessé vált.

– No, apám – mondotta a doktor délben –, hát most egy jó, külön szobácskához jut. Itt fölöttünk kibéreltem az emeleten egy pompás kis külön álló szobát.

Az öregúr már akkor érezte, hogy ötödik kerék ő, gyanakvón nézett a vejére.

A leánya segítette:

– Hogy ne járjon, apácskám, senki a feje fölött, se az utcai robogás ne zavarja. Csak hálni jár fel, apácskám, máskor mindig közöttünk lesz, csakúgy, mint eddig.

Az öregúr mindjárt ebéd után megnézte a szobát. Hát egy külön álló sarokszobácska volt az. Ablaka a szomszédos telekre nyílt, egy üres telekre; az őszszel bontották ott le a házat.



Amint az öregúr az ablakon át megpillantotta az eget, megörvendett. Régen hiányzott neki, hogy az eget lássa. A falusi ember megszokta, hogy a felhőket vizsgálja, este meg a holdkeltét is lássa olykor.

A szoba már be volt bútorozva a doktornak az ócska bútorával; a falon friss meszelés fehérsége; a padlón új sárga festés. A falon egy könyvomas Kossuth-kép. S a vaskályha ontotta a meleget.

– Hozzátok fel a dohányomat meg a pipámat – mondta elégedetten.

S odaült a karosszékbe az ablak elé. Nézte az eget.

Aztán, hogy a pipáját felvitték, először is arra gondolt, hogy egy nagy üveg konyakot vesz. Még a télen, mikor meghűlt, rendelt neki a veje konyakot. A patikából hozták, persze az orvosnak nem patikai áron. A konyak fölmelegítette az öreget, és most már kívánta, megszokta, mindennap kérte. De csak vacsora után adtak neki egy-egy pohárkával.

Hát a rendes délutáni sétájában vett egy nagy üveg konyakot meg egy pohárkát meg dugóhúzó. Fölvitte este a bundája zsebébe rejtve a szobájába; beletette a ruhásszekrényébe, s a szekrényről levette a kulcsot.

A konyakból ivott aztán lefekvés előtt jó két pohárkával, de nem ízlett úgy, mint az, amelyet a veje adott.

Ez bizonyosan a homár miatt van – gondolta. – Ördög vigye el azt a tengeri férgyet, elrontotta a szám ízét.

Megkóstolta aztán a konyakot reggel, éhgyomorrra, de akkor se ízlett.

– No – mondotta –, most már látom, hogy a konyak rossz, nem az ízlésem.

Délután megint bement a boltoshoz:

– Hallja-e, barátom, hát micsoda konyakot adott maga nekem? Az istenfáját magának.

– Mér, nagyságos uram?

– Csak tekintetes.

– Hát talán nem ízlik a konyak, tekintetes uram?

– Bizony nem, vigye el a manó, pedig azt mondta maga, hogy a legjobb, ami a bótba van.

– Tessék kérem, van nekem jobb is.

És leemelt a palackerdőből egy aranyos kupakú, hosszú üveget.

– Ennek az ára három forint. Van drágább is, ha tetszik: egy üveg öt forint.

– Az nem kell.

Kezébe vette a háromforintosat, s körülnézegette.

– Szeretném mégis megkóstolni, mielőtt elvinném.

Öntöttek neki egy hasonló üvegből. Az öregúr megízlelte.

– No, pakolja be.

Otthon aztán a kis külön magányában megint megízlelte, de már akkor nem ízlett annyira.

– Mégis az ötforintosat kellett volna megvennem – dörmögött. – De hiába, fösvény vagyok, zsugori vagyok, Mayer vagyok én is. Az ötforintos az igazi.

Megvette aztán az ötforintosat is. Bezárta mind a hármát a szekrénybe, s hol az egyikből ivogatott, hol a másiktól. Olykor összekeverte a két jobbikat, olykor a rosszabbikat keverte össze a legjobbal, olykor mind a hármát.

A csöndes külön szobában megvolt az öreg. Naphosszat pipázott, újságot olvasott, vagy a pipáját tisztogatta, mint azelőtt otthon, vagy az ablak elé állott, és nézegette az eget.

Már a márciusi felhők szállongtak az égen. A levegőt az első tavaszi sugarak langyallták át. A nap reggelenként besütött az ablakon.

– Vajon milyen az őszi vetés? – tűnődött az öreg. – A Pogány-dűlőt bizonyosan felszántották már.

A két fiatal tulokra gondolt, amelyet ő nevelt legutóbb: gyönyörű két fehér állat volt. Bizonyára most fogták először ekébe őket, talán épp ma.

S képzeletében látta a Pogány-dűlő nagy barna tábláját, amint a két fehér tulok lassan ballagva halad rajta.

## 11

Egy reggel az öregúr korábban ment le, mint szokott. Azon éjjel a feleségéről álmódott. A felesége új ingeket varrt neki, szép fehéreket, valami újfajta gyolcsból. Ezt akarta elmondani a leányának mielőbb.

S tartogatta össze a fejében az álom részleteit.

Az asztal már meg volt terítve, de az edények és szalvéták érintetlenül állottak.

– Mi a manó – mormogta az öreg –, de későn kelnek fel máma!

S az ablakhoz lépett, hogy a kárpitot feleressze.

A reggeli nap besütött a szalonba. Az ezüstneműek csillogtak az asztalon. Eközben pattogó szavakat hall a szomszéd szobában. Bárányné pattog, a doktor nénje.

Az öregúr megdöbbsent. Azt gondolta, hogy az asszony a leányával pöröl.

Figyelt:

– Az én nevem ugyan nem kerül a váltódra! – hangzott az éles hang, mint a fű-részreszelés. – Nekem fiam van! Nekem a vagyonom a fiam vagyona! A te becsületszód? A te becsületszód elavult bankó! Rongy!

Az öregúr állott megdermedten.

A doktor tompa esdeklő hangja hallatszott válaszul. A szavait nem lehetett érteni.

Ismét a Bárányné hangja epés kacagással:

– Igen? Az kellene? Soha többé egy fillért se!

És a hangja vijjogva emelkedett:

– A feleséged pénzét elkártyáztad! A szanatóriumot elkártyáztad! Az én apai örökségemet elkártyáztad! Az apósod birtokát elkártyáztad! Még mi van hátra? Semmirekellő!

Az öregúr szívére ólomzuhatagként hullottak a szavak; körüle elsötétült a világ! Most értette meg, hogy a veje miért olyan fakó és kivörösült szemű reggelenként, hogy a leánya miért oly bús és hallgatag, Bárányné miért oly rendelkező. És

hogy az ő birtokát elkártyázta! A sok száz éves családi birtokot, amelyet az apák szorgalma fenntartott, az ő szorgalma gyarapított!

Be akart rohanni, hogy pofon üsse, összegázolja azt a gazembert, de a tagjai nem mozdultak – a lába kővé változott.

Ekkor megnyílt az ajtó. A doktor jelent meg a küszöbön. Nyugodt volt, mint mindig; a szeme vörös, mint mindig; fakó arca azonban még fakóbb volt, mint máskor.

Az öregúr a szoba közepén állt. Szeme, mint a megfojtott ember szeme, reá meredt a doktorra.

Az ember összerezett. Egy döbbenéssel megértette, hogy az öregúr mindent tud már.

Máskor jó reggelt szokott mondani, most belefagyott a szó. Leült a kártyások flegmájával némán az asztalhoz.

És egy percnyi kínos csend következett.

Az öregúr még egyszer végignézte egy hosszú, megvető pillantással, aztán belépett a szomszéd szobába.

A szobában égett a villamos lámpás. A leánya ott ült a bölcső mellett, reggeli rózsaszínű otthonkában. A bölcső szögletére hajolt, és sírt.

Az öregúr megállt a szoba közepén, és fájdalmas sóhajtás hördült a melle mélyéből:

– Szegény leányom!

Aznaptól fogva nem szólt többé a vejéhez. Mikor terítettek, leült a többivel, s evett szótlantul; mikor elvégezte, elment szótlantul. Ha a nők kérdést intéztek hozzá, röviden felelt, vagy egyáltalán nem felelt. Azon a napon megrokkant, mint a régi ház, s attól fogva mindennap egy évet öregedett. Egy fel-alá bolygó, sötét, néma panasz lett az alakja, egy néma, bús szemrehányás, amely mindennap megjelenik kétszer az asztalnál, s azt mondja:

– Az én életem munkáját te semmizted el!

A házbeliek nem mertek vele szólni. Úgy néztek reá, mint a begyöpösödött régi vulkánra, amelynek földje remeg, s csak idő kérdése, mikor fog újra kirontani.

De hát a vulkánok is nehezen törnek ki, ha egyszer megöregszenek. Az öregúr magába süllyedve hallgatott.

Az első napon az a bús gondolat hánytorgott a lelkében, hogy visszatér a kúriájába. Hiszen azt nem adta el. Azonmód áll, amint otthagya: a bútorok, a képek, régi hétköznapi ruhái a szekrényben. Csak vissza kell utaznia, csak be kell lépnie.

Úgy ám, de mit mondanak otthon? Akivel csak találkozik a faluban, mindenki azt fogja kérdezni, hogy miért tért vissza?

Aztán hát miből él? A birtok már Rosenbergé, a falu kocsmárosáé, csak épp a házat tartotta meg, meg a kiskertet. A gyümölcsöskert már nem neki terem, az istállókban már nem az ő marhái állanak, a baromfiudvaron nem az ő csirkéi szaladgálnak.

Ki tartja el?

Ha csak háromezer forintot is fenntartott volna magának, a kamataiból szegényesen eltengődne, de egy fillérje sincs, annyija sincs, mint esténkint a falu kol-dusának.

Hát csak maradt az öreg, könnytelen szemmel, de nem könnytelen szívvel.

A fejében villámokkal terhes, nehéz felhő sötétlett. Maga is félt attól, hogy eb-ből a felhőből egyszer csak kidördül a vihar!

Ez az esemény azonban a doktort is megváltoztatta: kedves, hízelgő modort öltött mind a két asszony iránt. Éjszakánként mindig otthon maradt. A szeme vö-rössége is elmúlt. Látszott rajta, hogy dolgozik, hogy más ember akar lenni.

De az öregúr nem nézte, nem látta. Semmit nem látott már benne, csak a ka-bátos vadállatot, amely eldúlta a vagyonát.

Egy napon, március vége felé újságolja lenni a cseléd:

– Az öreg tekintetes úr tegnap nem ment el hazulról. Úgy látszik, ma se megy ki.

Mert akkor szokott takarítani a cseléd, mikor az öreg odajárt.

A doktorné megdöbbsent:

– Csak nem beteg talán?

– Nem – mondja a cseléd –, nem látszik betegnek.

Bárányné orrán megjelent a ránc: elmosolyodott:

– Mikor adtál neki pénzt?

– Már régen nem kért.

A doktorné besietett, és kivett egy húszkoronás bankót. Föl akart vele menni az apjához az emeletre, de megállt a szoba közepén határozatlanul.

– Nem, én nem viszem fel.

Megrémült attól a gondolattól, hogy négy szemközt áll az apjával.

– Majd lejön este úgyis – mondotta Bárányné.

Az öregúrnak csakugyan a pénze fogyott el, azért nem ment ki.

Amíg a pénze tartott, eljárt az árvaházba: vitt a Zsuzsikának cukrot, süte-ményt, kandírozott gyümölcsöket. Aznap, mikor az a szörnyű leleplezés történt, aznap is elment, de elfelejtett venni ajándékot, csak ott jutott eszébe az ajtóban.

De nem is eresztették be. Azt mondták, hogy Zsuzsika betegszobában van: az orvos tilalma, hogy nem szabad hozzá bemenni senkinek.

Az öreg meghökkent:

– De hát mi a baja?

A portás feltelefonozott az emeletre, hogy mondják meg, mi a baja Polgár Zsuzsinak. Azt felelték vissza: torokbaj.

– Torokbaj? Csak nem difteritisz talán?

A portás megint feltelefonozott. Azt felelték vissza, hogy aligha difteritisz. Nem lehet bizonyosat tudni.

No, akkor csakugyan nem szabad hozzá bemennie.

Hát csak az ajándékot vitte el másnap: egy szép kis bábut.

Harmadnap aztán, mikor a pénzét kereste, nem talált, csak egy tízfillérest a zsebében.

És akkor kezdte gyötörni a pénztelenség.

Hol szerezzen? A leányától kérjen? Nem, százszor nem! Hátha éppen kártya utáni állapot van a kasszában? Nem, onnan nem kér ő többet.

Otthon ült. Hírlapot sem olvasott már. Olykor fel-alá járt a szobában. Olykor nézéstelen nézéssel bámult ki órákig.

Délutánonként megszólalt egy zongora valamelyik szomszédban. De különös zongorázás volt az: csak egy hang szólt mindig. A hang vastagon kezdte, aztán mintha egy végtelen grádicson haladna fölfelé, egyre vékonyodott, följebb és följebb emelkedett csörgedezve, mígnem vékony pilingeléssé gyengült. Mikor aztán már kavicszörgésforma éktelenségig jutott, megint megindult a magasból lefelé, és vastagodott, szállott, hanyatlott egyre lejjebb és lejjebb, mígnem annyira el-süllyedt, hogy otromba dörgéssé semmisült, és egybeomlott a kocsik dübörgésével.

Az öregurat meglepte először ez a különösség. Szinte érdeklődéssel hallgatta, ahogy megint előkerült a hang a mélységből, és hágott, emelkedett, vékonyodott, mintha valami bánya mélységéből jönne, s fölmászna létrán a felhőkig, de még azon is felül, aztán megint visszaereszkedett éppen úgy, mint előbb.

Vagy ötször elhallgatta érdeklődéssel. Aztán megunt, aztán meg bosszankodott, s bezárta az ablakát. De még akkor is hallani vélte, vagy hogy hallotta is. Az érchúrok átrezgették az ablakot, s most már olyan volt neki, mintha a padló is emelkedne a hangokkal, aztán meg lefelé süllyedne.

Ha az alsó lakásban történik ez, bizonyára azonnal átküldi a cselédet, hogy csukja be az ablakát az a zongorasíntér! – most azonban csak nyugtalanul mozgott föl és alá a szobájában. Végre is bedugta a fülét vattával.

Szerencsére csak a délutáni órákra volt kiszabva ez a zongoragyötrelem. Dél-előtt nyitva tarthatta az ablakát, s nézhetette az eget, a háztetőket vagy az üres telket, amelynek kövei között kizöldült a gaz. Egyszer, ahogy így az ablakon lefelé méláz, látja, hogy az agg Mayer baktat nagy lassan az utcán. Mért ment ki? Nem szokott kijárni!

S az a gondolata támadt, hogy az öreg Mayertől kér. Nem kérne tőle sokat, csak tíz koronát. Elvégre ismerősek, bizalmasak. Alig volt nap, hogy délutánonként le ne ment volna hozzá. Az agg beszéde érthetetlen volt, de legalább ő is beszélhetett. A pipáját is elvitte mindig, s beszélt igen sokat. Az agg Mayer pislogva hallgatta, s megjegyzéseket vetett közbe, amelyek tele voltak *izé*-vel s a láthatatlan csibuk szívásával, de azért elmulattak.

Hát tíz koronát fog kérni, nem többet, csak tíz koronát. Az elég lesz egy hétig is a villamosra is, ajándékra is Zsuzsikának. Aztán majd csak ad a leánya, és ő megtéríti a kölcsönt.

Lesietett. Utolérte Mayert.

– Jó napot, bátyámuram! Hova, hova?

– Pah, pah, a takarékpénztárba. Ilyenkor váltom be az izéket, szelvényeket.

Hát öcsémuram?

– Én csak sétálok.

– Ma szép az idő.

– Szép napos.

Hallgatva sétáltak tovább. Az öregúr azon gondolkodott, hogy hogyan kezdje. Irtózott a pénzkéréstől, de kínzó valami az, ha üres a zsebe az olyan embernek, aki hetvenhét éves koráig mindig talált pénzt a zsebében.

És hátha Mayer arca kedvetlenséget fejez ki? Vagy éppen megijedést! Nem, nem. – Tíz korona sok: csak egy ötkoronást kér. Egy ötkoronás az ilyen gazdag embernek nem pénz. Talán még örül is, hogy szolgálhat vele.

Hallgatva bandukolt mellette, aztán újból köhintett, és megszólalt.

– Közel van az a takarékpénztár?

– Pap, pah, dehogy!

– Hát ülünk villamosra.

– Villamosra? Pah, pah.

– Elkísérem odáig, urambátyám.

Az agg Mayer tiltakozóan emelte fel a kezét:

– Fölösleges kiadás, pah, pah. Ahova gyalog mehet az ember, ne menjen villamoson.

Az öreg Csurgó elvörösödött. Az volt a szándéka, hogy amikor majd a villamos állomásához érkeznek, a zsebére tapint, s azt fogja mondani, hogy otthon felejtette a pénzt.

A szíve erősen dobogott. Hogyan kell pénzt kérni? – ezt az egyet nem gyakorolta soha. És vajon kérhet-e az ilyen embertől valamit, aki a villamosra is sajnálja a pénzét? De hát ő elvégre is megadja. S nem is fog többet kérni két koronánál.

Megint mentek szótlantul. Zsuzsikára gondolt. Szegény kis beteg madár! Ezen a szép tavaszi napon bizonyosan lent játszanak a kertben. Egy zacskó cukrot fog neki vinni, és a kislány kitárt karral röpül majd eléje, mint ahogy szokott. Angyali kedvesség van abban a kis árvában!

– Urambátyám – szólalt meg végre olyan lelki elhatározással, amilyennel csak Zrínyi Miklós törhetett ki a várkapun.

– Tessék?

– Urambátyám, otthon felejtettem a tárcámat.

Mayer megállt. Szaporán pislogott.

– Pah, pah, az baj.

– Már restellek érte visszamenni.

Mayer még szaporábban pislogott. A két szemöldöke föl- és leszállott vagy háromszor.

– Pah, pah, legalább nem költ.

És ismét folytatta aprólépes menését.

Az öreg Csurgó már sápadt volt. Ha ez nem ad most pénzt, ki tudja, meddig nem látja Zsuzsikát! A dohánya is fogytán van! Hírlapot se olvasott napok óta! Csak egy koronát fog tőle kérni. Azt nem tagadhatja meg.

– Urambátyám – szólott ismét.

– Tessék, uramöcsém.

– Nem segítene ki a zavaromból?

– Nem – felelte az agg határozottan.

És tovább ment, anélkül, hogy felpillantana.

Az öreg Csurgó kővé váltan bámult utána, aztán megfordult: roskadozva tért vissza. Majdnem sírt dühében. Íme, ennyire jutott. Koldul már. Orcáját a szegény pörköli egy nyomorult koronáért, s el kell szenvednie, hogy azt mondják: *nem!*

Arra gondolt, hogy felakasztja magát, vagy hogy leugrik az emeletről. De a leányát sajnálta. Az ismerősök susogni fognak. Nem, a leányát nem keveri szegyenbe.

Elővette a konyakosüvegeket, és ivott, nagyokat ivott.

Most már éjszakánként arra gondolt, hogy eladja az ősi házat is, eladja; de ilyenkor mindig látta az apját, amint ott ül a tornácon egy fakó, széles bőrszékben, és nagy tajtékpipából pipázgatva szemléli az udvart, az eget, a gyümölcsöskert békés lombjait. S látta az anyját, egy kis kövér, eleven asszonyt, aki folyton jön-megy, tesz-vesz valamit a folyosó túlsó végén a konyha előtt. A folyosó téglái ki vannak ott kopva, ahol az apja ülni szokott, s anyja kezének melege, mintha rajta volna még a kilincseken.

A földet, az ősi földet el tudta adni nagy nehezen Rosenbergnak, de az a gondolat, hogy Rosenberg oda fog ülni a karosszékbe az ő apja helyébe, hogy a lompos Rosenbergné ott fog ki-be járni a konyhán, ahol az ő anyja, hogy a Rosenberg családja ott fog nyüzsögni a folyosón, az udvaron, a kiskertben, ez a gondolat gyötrelmes volt neki. Nem! Inkább élni fog pénztelenül.

Doktorék azon a napon megtanácskozták, hogy az öregnek havi díjat fognak adni. Először harminc koronát állapítottak meg, aztán leszállították húszra. Minek több az ilyen öregembernek? Elvégre, ha valami rendkívüli kiadása lesz, úgymond. De jobb, ha hozzászokik, hogy minden hónap elején kap húsz koronát.

A doktorné este nyájasan megölelte, megcsókolta:

– Nem beteg, atyuskám? Talán pénze sincs már? Hát mért nem szól? No, ezentúl már magam fogom a zsebébe tenni, ha nem szól is.

És a kabátja zsebébe dugta a húszkoronást.

Az öregúr nem felelt. A húszkoronást sem utasította el. Amint a kanalat letette, búcsúzó pillantást vetett a leányára s Báránynéra. Fölcoszogott szótlanul az emeletre.

Másnap még délelőtt elment a házból. Bement a boltba, és egy nagy csomó cukrot vásárolt össze, mindenfélét, a legszebbeket, a legjobbakat.

– No, hol a Zsuzsika? – mondotta szinte vidáman a portásnak. – A kertben van, ugye?

A portás a fejét rázta:

– Hát nem tetszik tudni? Meghalt az. Meghalt még azon az éjjelen, mikor utoljára itt tetszett járni. El is temették már.

Az öreg kezéből lehullott a csomólék. Csak bámult a portásra, mintha valami csodaállat volna. A szemében két nagy könnycsepp jelent meg. Szótlanul megfordult, s elballagott.

## 12

A házban már nem beszélgetett senkivel. Az öreg Mayerhez nem ment többé. A tanárral, tanárnéval ha találkozott a lépcsőn, rövid köszöntést váltott, s ment tovább.

A tanár egyszer megszólította:

- Valami baja van, bácsi?
- Nincs semmi – felelte az öreg.
- Mégis, mintha kedvetlen volna.

Nem akarta mondani, hogy betegnek látszik.

Az öreg sóhajtást fojtott el a mellében:

– Nem. Csak, tudja, most már kitavaszkodott: ilyenkor nálunk már rügyeznek a fák. A barackfa már virágzik is. A mezőn szól a pacsirta, a kertben a rigó, éjjel a fülemile. Itt mi szól? A villamoscsengetés, fiákerdübörgés? zongoraskálázás?

S tovább ment.

Ki-kisétált a Duna-partra, aztán a parton fel az Akadémiáig. Ott fölült a villamosra: kiment Újpestre, Megyerre. Leszállt a villamosról, és gyalog ballagott a vetésekig. Közben meg-megállt, és beletúrt a botjával a földbe. Olykor fel is vett egy marokkal: megnézte, lepergette.

– Homokos sovány föld – mormogta a fejét rázva. – Kár bele a búza!

A vetés különösen érdekelte. Hogy az őszi búza milyennek mutatkozik? A tavaszit hogyan vetik? Néha szóba eredt a munkásokkal: tanította őket, hogy ne pocskolják a magot, ne csigázzák el az igás jószágot. Néha künn is felejtkezett, hát megebédelt valami kocsmában. Fizetett ebédet annak is, aki történetesen bevetődött, és szegénynek látszott.

Olyankor csak este került haza.

Eleinte nyugtalanzkodtak. Később megszokták:

– A bácsi künn ebédel. Jól teszi. Hadd szórakozzék.

Egy reggel igen poros volt az öregúr kabátja. A doktorné lekefélte. Aztán, hogy az öreg elment, összeszidta a cselédet:

– Mért nem keféled te meg az apám ruháit?

– Hogy keféljem? – felelte a cseléd. – Már hetek óta zárja a sifonérját: nem férek hozzá.

A sifonér párja ott állott az udvari előszobában. A doktorné levonta a kulcsát.

– Nesze, nyisd föl, és kefélj meg mindent.

A cseléd néhány pere múlva sunyi nevetéssel tért vissza:

– Tudom már, mér tartja az öreg tekintetes úr zárva a sifonért: tele van pálinkásüveggel!

Délben aztán Bárányné elújságolta a pálinkát a doktornak:

– Képzeld csak; három nagy üveg konyakot találtunk a bácsinál. Az egyik üveg már csaknem fenéig üres.

A doktor elképedt:

– Ezt nem szabad engedni. Rászokik. Tántorogni fog a házban.



– Sok pénzt adtok neki – vélte Bárányné. – Minek adtok neki annyit? Nem tudja, mire költse.

Leszállították a havi díjat tíz koronára. Május elsején már csak annyit dugott a doktorné az apja zsebébe.

No, annak a tíz koronának „hamar lőn korai vége”.

Az öregúr, ha csak telt a pénzéből, nem ebédelt otthon.

Bement a Lippert-féle vendéglőbe a Körúton, s vele egyszerre telepedett az asztalhoz egy hosszú lábú, fiatal barna ember is.

– Megengedi ugye, kérem?

– Szívesen – felelte az öreg –, csak magam vagyok.

A fiatalember sokat evett és gyorsan. Az öregúr lassan, falusi szokás szerint.

Közben beszélgettek is. A fiatalember bemutatta magát, hogy ő báró Szilvássy.

– Szilvássy? Sose hallottam ezt a nevet.

– Pedig a történelemben is meg van örökítve – mondotta a báró. – Nagy Iván hat lapon át foglalkozik a családunkkal.

– Nono – felelte az öregúr –, hiszen nem azért mondom.

És ő is elbeszélte, hogy hogy hívják, mikor került a fővárosba, és hogy a leányánál lakik.

Már nem a vejénél lakott, hanem a leányánál.

És szidta a fővárost.

Micsoda lárma! Micsoda por! Micsoda szenny! Micsoda kőhalmaz! Mennyi gazember! Mennyi kártyás! Hiszen elvégre falun is van por, de csak a kocsúton, amikor egy-egy kocsi fölveri; falun is van gazember, de azt becsukják; falun is kártyáznak, de ott csak krajcárba.

Tavasszal már nem tetszett neki a város.

– Egy üveg Palugyait megiszunk-e közösen? – kérdezte a fiatalember.

S hogy az öreg bólintott, csengetett.

Amikor a pincér odaérkezett, a fiatalember éppen egy nagy falat sajtot tett a szájába – az öregúrnak kellett szólania:

– Egy üveg Palugyait.

És tovább panaszkodott, hogy a kövi élet milyen nem embernek való.

A fiatalember mindent helyeselt, s közben jól evett-ivott, aztán egyszer csak felpattant, mintha valakit az utcán meglátott volna: elsietett.

Mikor aztán az öregúr fizetett, a pincér bediktálta neki a másik úrnak az ebédjét is.

– Mit beszél itt? – dördült rá az öregúr. – Mi közöm nekem a más ebédjével!

– De hisz, kérem, együtt méltóztattak idejönni.

A summa kilenc korona és hatvan fillér volt. Az öregúrnak alig maradt annyija, hogy hazatérhetett a villamoson.

De nem szólt róla otthon senkinek. Behúzódott a szobájába, és csak estefelé járt egyet-egyet a ház előtt.

Egyszer az jutott eszébe, hogy megnézi az atilláját: nem maradt-e véletlenül benne pénz?

Bizony nem maradt abban. Mindössze vagy öt szem kukorica perdült ki belőle.

Az öreg szomorúan sétálgatott a szobájában. Egyszer megállt, és ránézett a kukoricaszemekre.

A pap kukoricájából való. Az ősszel talált egy ilyen szélesszemű csövet. Szétosztotta az ismerőseinek.

Az öregúr fölszedte a szemeket, és az asztalra rakta.

Délután átment az üres telekre, és szedett onnan egy zsebkendőbe földet. A földet beleöntötte egy üres szivarládikába; amelyben a dohányja szokott állni, s megöntözte. Beledugdosta a kukoricaszemeket.

A kukorica néhány nap múlva kikelt. Az első napon halványsárgás tűhegyek jelentek meg, aztán hamarosan megzöldültek, megtölcséresedtek.

Az öreg az ablaktáblák közé tette a ládikát, és minden órában megnézte, hogy a kukorica mekkorát nőtt.

Már akkor május vége felé járt az idő. A nap melegen sütött. Az öregúr nyitva tartotta az ablakát.

Egy ebéd után, ahogy ott szunnyad a karosszékbén, nagy zúgással jön ám a magasból egy méhraj, és egyenesen az ő ablakára száll. Gyermeksapkányi csoportba gyűlnek az ablak keresztfáján, s a csomó egyre hosszabb és hosszabb. A méhek zengve lepik el az ablakot; s szárnyukat boldogan rezgetve zenélik a megtelepedés énekét.

Az öregúr fölriadt a zúgásra, és örvendező szemmel nézte, miként telepednek be a méhek. Talán épp az ő méhei! Eljöttek utána!

No, ez kedves és váratlan valami!

Örömtől mosolygó szemmel nézte, mint száll a méhek egy része gomolyagba, más része az ablak falaira, kereteire. Itt fognak lakni ővele, s ő napról napra nézi, mint építik a sejteket, miként hordanak. Kedves zümmögésükben alszik ebédutánonként, s azt álmodja, hogy otthon alszik a méhesében.

Hogy az ablaktáblát bevonja, ez már megvolt az első gondolatában. De hol fognak a méhek kijárni?

Ej, ezen is könnyű segíteni: csak le kell kaparni a gittet az alsó üvegtábla sarkáról, s ott kissé kifaragni a ráját. Meg is csinálta a penicilusával gyorsan, ügyesen.

Az ablak átalakult kaptárrá.

Az üveg eleinte szokatlan volt az apró szárnyasoknak: beleverték a fejüket, ide-oda mászkáltak rajta, de végre is megtalálták alul a nyílást és kiszálltak, be-szálltak, ide-oda keringtek előtte; aztán egyre nagyobb és nagyobb nyolcasokat repültek be az ablak előtt.

Egy óra múlva már megjelentek az első hordók; lassú szárnyalással hozták a lábukon fehéres virágpór terhüket, és sietős szorgalommal kezdték meg az ablak felső részén a munkát.

Az öregúr örömtől repeső szívvel nézte őket.

Node ezt el kell valakinek mondani!

Kiment a folyosóra, és lenézett. A második emeleti folyosón Seres Istvánt pillantotta meg, az ügyelőt, aki a vasrácsról törölgette a port.

– Ügyelő! – szólott le halkán.

Az ügyelő azonban nem hallotta. A folyosón gyermekek játszottak, s az utca zaja is behallatszott.

Mikorra az öregúr másodszor szólott volna, az ügyelő eltűnt a cselédlépcső felé.

Az öregúr lement hozzá, és elfogta a lépcső fokán:

– Győjjön már! Nézze, micsoda vendégeim érkeztek!

Hogy ezt olyan különös örvendezéssel mondotta az öregúr, az ügyelő megindult vele, s követte.

– Győjjön csak, győjjön.

Kitárta az ajtaját, s mosolyogva mutatott az ablakra. Aztán elmondta a váratlan szerencsét, hogy hogyan jöttek, hogyan telepedtek be, hogyan csinált nekik kijárást, hogyan megtalálták azonnal.

Mindezt örömtől izgatottan, mosolyogva, boldogan beszélte el az öregúr, s odavezette az embert közelebb az ablakhoz:

– Nézze csak, hogyan hordanak!

A felügyelő ámult-bámult, és mosolygott.

Az öregúrnak eközben eszébe jutott, hogy a méheknek víz is kell, s hogy ott-hon egy darázs-kő hever a kút csurgása mellett: arról a kőről szoktak a méhek vizet hordani.

– Hol lehetne olyan követ szerezni?

– Itt az üres telken – felelte az ügyelő – mindenféle kő hever.

Az öregúr mindjárt kapja a kalapját, és elindul követ keresni. Az ajtaját nem is zárja be, csak éppen a kulcsot fordítja reá.

Azonban a telken nem talál darázkövet, csak téglatörmelék. Eszébe jut, hogy a Kisfaludy utcán árkot látott ásni, valami alagcsövezést csináltak ott, s a földből olyanféle köveket forgattak elő.

Hát oda ment el.

Ezalatt az ügyelő tovább veregette a vasrácsot, és hümmögött.

És megint hümmögött, s mintha megütődne valami gondolaton, a levegőbe bámult.

Egyszer csak letette a rongyot, s határozott lépésekkel nekiindult a doktor lakásának.

Az ajtó előtt a pipát zsebre tette, s megköszörülte a torkát.

– A doktor úrral kell beszélnem – mondotta szigorú hangon az inasnak.

A doktor kilépett:

– Mi kell, István?

– Hát kérem, ami nem járja, nem járja.

– Mi nem járja?

– A házi szabályzatban nincs ugyan benne, de a lakókra veszedelmes. Ha tesszik, megmondom a háziúrnak, de az sem fogja megengedni.

– De hát nem tudom, miről van szó.

– Az öreg tekintetes úrnak a méheiről.

– Micsoda méhekről?

– Az öreg tekintetes úr méheket tart odafönn.

– Méheket? – kérdezte elámulva a doktor.

És szólította a cselédet:

– Micsoda méheket tart odafenn apánk? Mért nem mondd meg az ilyesmit? Ezt nem tűrik el sehol se.

A házban általános nyugtalanság támadt. A hír ajtóról ajtóra futott.

A lakók előjöttek, és a folyosókon csoportosultak. Még az agg Mayer is kibújt az odújából, és szepegeve tudakozta, hogy mi történt.

– El kell hajtani a méheket – mondták mindenfelől. – No de ilyet! Ki hallott ilyesmit: méheket tartani a házban!

És fokozatosan emelkedett az izgalom. Az öregúr ajtaját kinyitották, és a lakók betolongtak rajta.

– Söprűt kell hozni! Ki kell nyomni ablakostul!

Az ügyelő csakhamar megjelent egy hosszú nyelű partvissal.

– Féltre! Féltre! A gyermekek ne álljanak itt kint! Be kell őket küldeni!

Azonban a gyermekek, ha bementek is, megint kilopództak. Látni akarta a méhet mindenki.

Az ügyelő hősies elhatározással lépett be a szobába, és székre állott. Aztán durr! nagy csörrenéssel kiütődött a felső ablaktábla. De csak a belső.

A méhek egyszerre bezúdultak a szobába. A szoba megtelt velük. Síró zúgással cikáztak ide-oda. A nők, gyermekek sikoltozva futottak széjjel. A méhek dühödtén vágódtak neki minden arcnak, s égető szúrással bosszulták meg a sérelmüket.

Mindenki menekült. Hanyatt-homlok futottak le a lépcsőn, egyik a másik lakásába rontott be. A gyermekek üvöltöttek, a nők jajgattak, a férfiak káromkodtak. Dagadt arcok, dagadt szemek és dagadt fülek futkostak mindenfelé. Egy perc alatt eltűnt minden ember. Még a rolettákat is leeresztették.

Csak a felügyelő maradt a hősies védelem terén, bár ugyancsak kapkodott az arcához, nyakához: az orrán és a pofáján négy-öt méh is csimpszkodott. Csakhamar olyanná vált az orra, mint a galóca.

– Vízet rájuk! – ordította egy hang.

Az ügyelő lerohant meg vissza az öntöző gumicsővel. Rácsavarta egy harmadik emeleti vízcsapra, és erős vízsugarat lőtt a levegőbe.

Ebben a zűrzavarban jelent meg az öregúr. Kő helyett egy ökölnyi lóspongyát hozott. Gondolta, az is jó lesz, ha egyéb nem találkozik. Amint belépett, rögtön látta, hogy a méhek kiszabadultak. Ki ereszhette ki őket? Miért zavarták ki őket?

És amennyire öreg lábaitól tellett, sietett fölfelé.

A harmadik emelet egy zugából akkor bátorodtak elő a doktor cselédei. Maga a doktor is erősen kapdosott a füléhez. S a fejére zsebkendőt borítva robogott az öregúr szobájába:

– Ide azt a csövet, István! – harsogta a kalapjával hadonászva.

A cselédek is söprűvel hadonásztak: hogy kitisztítsák a szobát. Az egyik ismét sikított.

Ekkor jelent meg lihegve az ajtóban az öregúr.

Hogy a doktort is ott látta, meghökkent.

A doktor vörös volt, mint a paradicsom. Éktelen dühvel meresztette vérbe forgó szemét az apósára. A szeme közé ordított:

– Vén marha!

Újra méh csípte meg. A fejéhez kapott, s elrohant.

Az öreg elsápadt... Egy pillanatig merőn nézett arra a helyre, ahol a doktor állott. A szeme megnedvesült. Aztán csendesen megfordult, és megindult vissza a lépcsőre, a lépcsőn le az utcára. Ment, ment gépiesen sétáló lépésekkel, maga elé meredő, nedves szemmel.

Ment az Üllői úton, a Vámház körúton. A spongyát is azonmód szorította még a markában.

A Körút sarkán, a Duna-parton szembetalálkozott Fábián vargával, aki egy csomó bőrt vitt a hóna alatt. A varga köszönt neki, de ő nem viszonzta. Látszott rajta, hogy néz, de nem lát.

A varga nyugtalanul bámult reá. Megállt, utána nézett, aztán néhány lépést ment utána:

– Tekintetes úr! Tekintetes úr! – szólott aggódalmasan.

Az öreg nem hallotta.

– Tekintetes úr! – kiáltott ismét a varga.

A járókelők megálltak, és pillantást vetettek a vargára is, az öreg úrra is. Megnézni való is az a fővárosban, aki tekintetes.

Az öregúr azonban nem ügyelt sem a rátátakozókra, sem a vargára: ment tovább, mint valami gépember.

A parton egy villamos elgázolta volna, ha a fékező el nem csavarintja a rúdját. Nem hallotta a bőszült csengetést se. A kocsivezető káromkodását se.

Ment lassan, csendesen, sápadtan, egyforma, sétáló lépésekkel.

A Ferenc József-híd közelében halászbárkák állottak. Ráment egy olyanra.

A bárkán nem volt más, csak egy asszony. Az ott ült a bárka lakószobája előtt, és krumplit hámozott.

– Keres valakit? – kérdezte nyugodtan. – Halat itt nem adunk el.

Az öregúr a bárka szélére lépett. A spongyát fölemelte, megbámulta.

Aztán bedobta a spongyát a vízbe, utána a botját is; aztán maga is beleborult.

Másnap a lapokban egy rövid rendőri hír jelent meg:

*Életunt öreg.* Ma délután öt óra tájban a Ferenc József-híd közelében egy öreg úriember vetette magát a Dunába. Csónakot későn tudtak keríteni. Este fogták ki a holttestét a Csepel szigeten. Fábián István Práter utcai varga fölismerte benne Csurgó Károly volt földbirtokost. Pénzt nem találtak nála. Tettének oka ismeretlen.

– Vége -